

Zgodovinar Tone Ferenc iz Ljubljane je te dni v Beogradu zagovarjal disertacijo (znanstveno razpravo) o medvojnem uničevanju Slovencev. Tone Ferenc je tako postal doktor zgodovinskih ved beograjske univerze.

Znanstvena razprava dr. Tone Ferenc na znanstveni podlagi izredno dokumentirano in natančno razkriva genocidni zločin v Sloveniji v obdobju od 1941. do 1945. let. Opisal je vso strahotno nacistično politiko raznarodovanja Slovencev, množičnega izseljevanja z rodne zemlje in naseljevanja Nemcev ter germanizacije slovenskega prebivalstva. V sorazmerju s številom prebivalstva — je zapisano v disertaciji — nemški nacizem ni od nikoder izselil toliko ljudi kot iz Slovenije. Ob začetku okupacije je bilo nasilno izseljenih 9 odstotkov slovenskega prebivalstva. Vstaja v Sloveniji kot tudi v drugih de-

lih Jugoslavije je v veliki meri zavrla to mračno politiko. V svoji disertaciji pa je dr. Ferenc navedel tudi natančne podatke o izseljevanju partizanskih družin, družin talcev in tistih, ki jih je okupator postrelil, na podlagi dokumentov iz raznih držav sveta pa je opisal še, kako so na široko uničevali kulturni sklad Slovencev, germanizirali Slovence, ponemčevali slovenske otroke, citiral pa je tudi Himmlerjeve in druge odredbe o raznarodovanju Slovencev, o njihovem preseljevanju v druge kraje Jugoslavije in na ozemlje nemškega rajha.

Doktorsko delo Tone Ferenc bo objavljeno in bo kot posebno pričevanje tudi velikega političnega pomena za mednarodno javnost.

Prav potrebno pa bi bilo, da bi to delo čimprej dobili tudi v slovensčini.

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

PROBLEMI BORCEV na V. kongresu Zveze komunistov Slovenije

Po vsej verjetnosti bi zamaž iskali kako perečo zadevo, nujno vprašanje ali sodoben problem, o katerem niso govorili bodisi v poročilu, referatu ali v razpravi na V. kongresu Zveze komunistov Slovenije. Zato je razumljivo, da so precej govorili tudi o problemih borcev in v tej zvezi o njihovih rešenih in nerešenih zadevah

Ze v začetku naših izvajanj moramo naglasiti, da nam ni do tega, da bi problem borcev izločili iz celotne družbenopolitične problematike in našega gospodarskega razvoja ter ga prikazali kot nekaj posebnega in svojstvenega. Ne! S tem, da posebej zabeležimo tisto, kar so na kongresu govorili o borcih in njihovih rešenih in nerešenih zadevah, hočemo le poudariti, da je ta problematika našla ustrezno mesto v okviru perečih, trenutno važnih in nujnih zadev, ki jih je treba reševati in tudi kolikor mogoče hitro rešiti.

Politični sekretar Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije Miha Marinko je v svojem referatu govoril tudi o stanovanjski graditvi in o ekonomskih namenjinih ter poudaril, da bo treba realizirati tak sistem financiranja stanovanjske graditve, ki bo vsakemu interesentu omogočil, da tudi z lastnimi naporu uresniči

Ive Šubic: Na straži, lesorez, 1957

Popravek

Medtem ko je bil članek »Reševanje stanovanjskega problema«, ki je izšel v listu (12.) številki našega prejšnjega, že napisan, so na predsedstvu ZZB NOV Slovenije dobili nove podatke. Po teh podatkih bi morale biti v drugem odstavku omenjenega članka te številke: nerešenih je še 4.944 primerov; od tega izven delovnega odnosa 1.755, v gospodarsko šibkejših podjetjih 1.783, a v gospodarsko močnejših podjetjih 1.406. Za rešitev stanovanjskega problema borcev je zato potrebnih še okoli 32 milijard dinarjev.

svojo potrebo po stanovanju. Naglasil je tudi, da dosedanja praksa že precej jasno kaže razmejitev, kaj je potrebno reševati iz osebne dohodka in kaj iz splošne porabe. V tej zvezi pa je še posebej naglasil:

»Ceprav je potemtakem treba omejiti angažiranje iz splošne porabe za te namene, pa bo slej ko prej predvsem dolžnost celotne družbe učinkovito in kar najhitreje rešiti stanovanjske probleme borcev NOB.«

V tem stavku je nakazan zelo resen problem borcev, ki se sicer že uspešno rešuje, toda za njegovo dokončno rešitev je potrebnih še precej naporov in tudi sredstev.

Med delegati je najizčrpnje govoril o problematiki borcev NOB Just Miklavc, pomočnik sekretarja za socialno varstvo in tajnik komisije za vprašanja borcev pri Izvršnem svetu SR Slovenije. V svojem govoru je med drugim, rekel:

»Takoj v začetku bi rad poudaril, da je potrebno obravnavati zadeve borcev v javnosti, tisku in v posameznih razpravah tako kot zaslužijo in da jih ne smemo niti omalovaževati, še manj pa iz njih napraviti splošno slovenski ali celo splošno jugoslovanski problem.«

V nadaljnjem svojem izjavanju je orisal reševanje problemov borcev v vsej povojni dobi, predvsem pa v zadnjem času. Omenil je republiški zakon o dodatku za zaposlene borce iz leta 1964 in onega iz leta 1965, po katerem se je nekaj nad trem tisoč borcem dvignila osnova za določanje osebnih dohodkov na 59.000 dinarjev. Omenjal je priznavalne, ki jih bo v letu 1965 ca 8000 in ki naj bi po priporočilu skupščine SRS ne bile nižje od 10.000 dinarjev. Dotaknil se je reševanja stanovanjskega problema borcev ter navedel dosedanje uspehe in tudi preostale potrebe. Govoril je tudi o zadržanem stanju borcev in naglasil, da je Zveza komunistov dosledno opozarjala na izvrševanje ukrepov v korist borcem in sprti opozarjala na takojšnje odpravljanje ugotovljenih nepravilnosti tudi na področju družbenih dolžnosti do prizadetih borcev. Pri tem je še posebej poudaril: »Tu ni šlo in tudi sedaj ne gre za uveljavljanje

privilegijev, ki naj bi jih imel bорец ali udeleženeц NOV, ampak gre za dolžnost zagotovitve najosnovnejših življenjskih pogojev, ki ne smejo zaostajati za življenjskimi razmerami drugih državljanov.«

Ko je nato še orisal dolžnost občin in gospodarskih organizacij do borcev in v tej zvezi delo Komisije za vprašanja borcev Izvršnega sveta skupščine SRS je svoja izvajanja zaključil takole:

»Prepričan sem, da je tudi to eden od poglavitnih namenov našega V. kongresa. Zato predlagam, da resolucija obravnava družbeni položaj borcev NOV in haložji družbeni skupnosti, da čimprej popravi njihov gmotni položaj in s tem standard borcev izenači s standardom drugih državljanov.«

Takoj zatem je govoril Janez Jerman, ki je v svojem govoru naglašal »potrebo sedelovanja združenj borcev z Zvezo komunistov in drugimi političnimi organizacijami pri uresničenju vsega, kar je predvideno v naših planih, smernicah in resolucijah. Med drugim je rekel tudi tole:

»Komunisti in celotno članstvo združenj borcev je dolžno izkustvo boja delavskega razreda in narodnoosvobodilne borbe prenašati na mlado generacijo in tako negovati občutek pripadnosti socialističnemu progressu, zavednosti in patriotizmu.«

Svoj govor je Janez Jerman končal z ugotovitvijo, da se preveč piše in poroča o nerešenih socialnih problemih borcev, tako da človek dobi vtis, da so borci samo še breme socialistične družbe. Sicer se s takim njejevim stališčem ne moremo strinjati, kajti če se pojavi problem, katerega rešitev je nujna, je pač treba nanj opozarjati tako dolgo, dokler ni rešen.

O tej stvari je v razpravi govorila tudi Vida Tomšič, ki je med drugim rekla tudi tole:

»Mislim, da smo tudi mi, rečimo probleme upokojencev, probleme borcev, dostikrat prepuščali splošnemu obravnavanju. Če govorimo, da po 20. letih ni rešen problem borcev, se mi zdi, da nismo objektivni, ker je večina problemov borcev nastala, ko so zboleli, postali nesposobni za delo, ko so jim umrli njihovi bližnji sorodniki in ko je treba vsak dan reševati nekaj novega. Morali bi kritiko te vrste takoj spreminjati v akcijo, takoj ukrepati in ne posploševati, ko gre za določene primere, ki jih moramo rešiti.«

Zadev borcev in njihovih organizacij sta se v svojih govorih dotaknila še dva druga delegata kongresa.

In končno je ta problem omenjen tudi v resoluciji V. kongresa Zveze komunistov. V tej je namreč rečeno:

»Komunisti skrbno negujemo in uveljavljamo moralno politične vrednote in spoznanja. Sestavni del takega delovanja komunistov je visoko vrednotenje pomena, ki ga ima revolucionarno izkustvo starejših kadrov in borcev narodnoosvobodilnega boja za našo današnjo družbo. To vrednotenje se mora izražati tudi v nenehni skrbi za njihov materialni položaj.«

V. M.

OBČANOVA BELEŽNICA

»Zveze izvršni svet je prepričan, da bodo gospodarske organizacije doumele potrebo po sprejetju ukrepov o zamrzovanju cen in da se bodo bolj usmerile v izkoriščanje notranjih rezerv, ki so v našem gospodarstvu zelo pomembne. Tako bomo s povečanjem delovne storilnosti in z nadaljnjim povečanjem proizvodnje ustvarili neogibne pogoje za premagovanje sedanjih težav na trgu. Tako bodo intervencije

Zamrznjene cene

te vrste postale nepotrebne. Prav tako smo prepričani, da lahko računamo pri tem na podporo vseh delovnih ljudi. To podporo pričakujemo pri naših prizadevanjih, da bi na vseh področjih našega gospodarskega in družbenega življenja uveljavili dolgoročno politiko, ki temelji na zmanjšanem potrošnju, da problemov in težav ne moremo reševati z zmanjšanjem potrošnje, marveč s pospešenim povečanjem delovne storilnosti. Toda za zagotovitev takšne politike so potrebni vsi tisti regulativni ukrepi, ki usklajajo obseg in strukturo potrošnje z resničnimi rezultati družbenega dela... — je med drugim dejal v svojem ekspoziciji pred zvezno ljudsko skupščino podpredsednik zveznega izvršnega sveta tovariš Boris Kraigher.

Morebiti ni bilo med državljani in občani še nikoli toliko zanimanja za kak ukrep predstavnih organov, kot prav za minuli sklep o »zamrzovanju cen«.

Nič kolikokrat je bilo zadnje dni slišati:

— Te cene! Kdo bo ustavil njihov pohod? Kam to pelje? Te misli so odsev resnosti položaja, katere se zaveda že stiherni občani. Prav gotovo tudi ne gre tem besedam pripisovati zlonamernosti ali česa podobnega.

Občan, ta ljubi potrošnik, ki se stiherni dan srečuje z našim gospodarskim položajem bodisi na trgu, kjer kupuje zelenjavo, ali pa v trgovini pred prodajnim pultom, je tudi sam čutil, da tu nekaj ni v redu. Kajti njegovi osebni dohodki, naj so v zadnjih mesecih še tako rasli in se vzpenjali, niso dosegli zaželenega učinka. Cene posameznih izdelkov so rasle še hitreje.

Kaj je pravzaprav privedlo do pravkaršnjih ukrepov zvezne skupščine? Ceprav smo že lani govorili, da so zlasti naše investicije prekomerile vse meje in da so potrebna glede tega omejevanja in finančna disciplina, tega nismo izvedli. Boris Kraigher je v svojem poročilu pred skupščino vnovič poudaril, da so se investicije tudi v letošnjih prvih dveh mesecih povečale kar za 19 odstotkov, kar je vsekakor nerazumno. Zato so bili predlagani ukrepi, poostreni ukrepi, ki naj bi nedisciplinirane delovne organizacije in investitorje spametovali in jim dali nedvoumno na znanje, da se lahko pokrijejo le v taki meri, kolikor odeda dolgo. Z drugimi besedami povedano: poješ le toliko, kolikor imaš na krožniku!

Mimo tega pa bo s temi ukrepi tudi omejena druga potrošnja, saj če ne proizvajamo toliko blaga, kolikor bi ga lahko z denarjem kupili, potem je jasno, da tudi denar nima tiste veljave, kot bi jo imel sicer!

Kje je izhod iz tega trenutnega položaja, do katerega je v teh okoliščinah moralo priti? Prav gotovo predvsem v tem, da se bomo na naših delovnih mestih, v delovnih organizacijah, skratka: povsod, zavzemali za čim večjo proizvodnjo, za čim večjo delovno storilnost. Kajti le tedaj, ko bo blago dovolj na trgu, bo imelo tudi svojo vrednost. Tedaj bomo lahko tudi rekli, da je dinar — dinar, ki ima veljavo, ne pa da je bolj ali manj svetlikačje se kovanec, ki nima ustreznega blagovnega pokritja...
IZTOK AUSEC

Iz razprave na V. kongresu ZK Slovenije

● Poplava nergaštva

Razumljivo, da nismo za nekritično, frazersko hvalisanje vsega, kar se pri nas dogaja. Toda odločno se moramo postaviti po robu splošni poplavi nergaštva in malolovčevanja vsega doseženega in ulovljenega, v kateri ljudi, ki so omahljivi, že lahko znaede, pri čemer komunisti niso izzeti.

Rudi Bregar

● Za sodobnejši študij

Boriti se bomo morali za modernizacijo študija na univerzah, posebno še na družbenih fakultetah, ki se bodo morale intenzivneje vključevati v reševanje družbenih problemov. Nevzdržno je, da je družbena vzgoja na naši univerzi in visokih šolah popolnoma zapostavljena. Kako naj poteka od diplomantov pričakujemo, da se bodo kot celovito formirane osebnosti vključevali v samopravljajoče in družbeno dogajanje sploh.

Lojze Skok

● Vsak po svoje

Takšne delovne organizacije bi morale najti na trgu služb velike strokovne svetovalce. Kot primer naj navedem, da se skoro 72 lesno predelovalnih podjetij ukvarja z načrtom za izdelavo stavbnih plošč, čeprav znaša surovinski primanjkljaj v lesu približno 500.000 kubičnih metrov. Ali ni škoda sredstev in časa za takšno nekoordinirano individualizacijo?

Milena Stifter

● Napačno mišljenje

Nekateri komunisti trdovratno zadržujejo mišljenje, po katerem mora podjetje ali panoga pokazati najprej poslovno izgubo, da bi potem pristojni organi ustrezno ukrepali. Takrat, ko že nastajajo nepopravljive škode, je prepozno za ukrepanje. Delovni ljudje težko razumejo politično neobčutljivost in pomanjkanje odgovornosti, ki izhaja iz takih stališč.

Kino Simoneti

● Mlada generacija

Mlada generacija tudi ni preobremenjena z miselnostjo predvojnega obdobja, niti z obdobjem administrativnega socializma. Vplivajo pa nanjo ostanki teh obdobja, malomeščanstvo, birokracizem, podcepanje človeka itd., kar pa dolga po svoje. Temu se pridružujejo še nekatere dileme, ki izvirajo iz znanih protislovlj današnjega dne.

Stane Senčar

● Sredstva za financiranje

Konkretno se pojavljajo težave pri uveljavljanju načela, naj sredstva za financiranje visokega šolstva in posebno za financiranje raziskovalnega dela, prikažajo neposredno od proizvajalcev. Mislim, da moramo v teku tega procesa — tako proizvajalci kot družba v celoti — zelo paziti, da stvar ne bo podobna položaju, ki bi nastal, če bi zaprli vodovod, s katerim smo zamakali nasad, preden smo skopali za namakalni sistem, ki bo dovajal vodo iz reke. Medtem ko smo ta sistem gradili, se nam je nasad začel sušiti.

Dr. inž. Milan Osredkar

● Direktorji in izobrazba

Zanimivo je tudi, da nimajo 45 ali 78 direktorjev izobrazbe izobrazbe, oziroma od 59 direktorjev jih ima samo 11 visjo in visoko, 26 srednjo, 16 poklično in nižje strokovno in 6 osnovnošolsko izobrazbo. Podobno sliko imamo pri ostalih kategorijah vodilnih kadrov, v računovodskih, komercialnih, izvoznih službah itd. Zvone Dragan

● Ali od vrha navzdol ali od spodaj navzgor

Vedno smo poudarjali, da se moderna socialistična družba ne more razbiti, se atomizirati v nekatere samostojne samopravne enote, ampak da mora biti povezana kot enoten družbeno-ekonomski organizem. Toda problem, ki smo si ga postavili mi je bil v tem, ali naj družbena centralizacija poteka od vrha navzdol, na tehiokratski način, ali pa na demokratski način, od spodaj navzgor, sledeč resničnim interesom ljudi v njihovem delu in ustvarjanju.

Edvard Kardelj

● Napačna kritična

Pri nas so sicer ljudje, ki vihito kritično, da je »boje imeti prosvetljen birokratski centralizem kot pa primitivni komunizem«. Tisti, ki mečejo take parole, seveda dokazujejo samo svojo lastno nesposobnost, da bi razumeli, za kaj gre.

Edvard Kardelj

● Vzgoja najvišjih strokovnih kadrov

Drugo je vprašanje vzgoje najvišjih strokovnih kadrov, predvsem znanstvenih kadrov. Mislim, da smo mi prišli iz razdobja tako imenovanega imitirajočega gospodarskega razvoja, ko smo si v glavnem tehnologijo spsovali od zunaj oziroma jo zunaj kupovali, prenašali v lastne posej in potem v lastnih pogojih aplicirali pač kolikor smo jo mogli. Mi moramo razvijati lastno tehnologijo.

Janez Stanovnik

● Novi odnosi

Komunisti bi se končno morali zavzemati za utrjevanje novih odnosov med učiteljem in učenecem in si prizadevati, da bi v učencu videli predvsem subjekt vzgojno izobraževalnih prizadevanj. Z drugimi besedami povedano, vodilna vloga komunistov bi se morala kazati pri uveljavljanju duha nove šole.

Maria Trobec

● Zastarela osnovna sredstva

Značilnost za velik del delovnih organizacij v naši republiki je ta, da razpolagajo z zelo zastarelimi in iztrošenimi osnovnimi sredstvi. Te delovne organizacije ne bodo mogle zaradi pomanjkanja finančnih sredstev slediti v pogojih novega gospodarjenja tistim, ki teh težav nimajo in ki razpolagajo s sredstvi, ki jih lahko vlagajo v razširjeno reprodukcijo.

Janez Hering

DOPIŠNIKI NAM POROČAJO • DOPIŠNIKI NAM POROČAJO

Jože Tiran

Pred nekaj dnevi je umrl Jože Tiran, slovenski igravec, režiser, gledališki organizator in publicist...

LOGATEC: Na nedavni občinski skupščini ZB NOV občine Logatec so povedali, da so logaške borbe...

činskem združenju so delovale 3 komisije in en odbor. Ob novi zgornji meji dohodkov borcev (od 59.000 dinarjev) v zvezi z dodatkom so menili, da bo potrebno opozoriti vse delovne organizacije...

RUŠE: Organizacija Združenja borcev NOV je na svoji redni letni konferenci ugotovila, da je premo storila za prenašanje zgodovinskih tradicij na mladino...

CELJE: Na občinski skupščini ZB Celje, ki je bila 15. marca, so podobno kot na vseh naših zborovanjih govorili o vrsti še nerešenih vprašanj...

Toda sredstva... Na skupščini so bile postavljene dve težki vprašanji: ali je treba vse druge probleme nekako postaviti na drugo mesto...

Podobne težave so s tistimi borci, ki so sredstva nesposobni. To so povečini ljudje z nizkimi osebnimi dohodki, ki ne prenesejo niti velikih najemnin za stanovanja...

LJUBLJANA-MIŠKA: Po precej ostri razpravi, katere glavna ost je bila upešana proti tiniteljstvu, ki so krivili, da so posamezni bivši borci tuji v občini Ljubljana-Miška...

Zanimivo je, da so o nezativnih primerih največ govorili ravno prostovoljci, torej ljudje, ki imajo zaradi svojega poklica največ stikov z mladino...

Tako je na primer značilno za razvoj miselnosti mladih ljudi v zadnjih letih, da so med njimi vedno bolj pogosti pojavi, ki kažejo pomanjkanje humanizma in pripravljenosti za delo v prid skupnosti...

Več govornikov se je dotaknilo tudi iskanja vzrokov za to, da so posamezni mladinici postali taki. Med drugim so govorili o poplavi takozvanih »sund literature«, filmov, ki proslavljajo in kažejo samo dobre in zlasti »lahke« strani življenja...

Če iz vsega tega napravimo izvešček, lahko ugotovimo, da je vzrok delo z mladino na splošno pomanjkljivo, je ugotovil eden izmed delegatov. Krivi za to smo vsi, ker se premalo odločno postavimo...

LJUBLJANA-MOSTE-POLJE: Na redni letni skupščini ZVVI občine Ljubljana-Moste-Polje so delegati zahtevali spremembo politike podeljevanja stanovanj borcem in invalidom...

Poizvedbe

V zvezi z uveljavljanjem posebne delovne dobe prosim, naj mi tovariša Tinček Urek, doma iz Brešle in Franc Kac iz Zg. Bistrice sporočita svoje naslove. Oba bojdta stanujeta v Ljubljani.

Anton Todorovič, Poljčane 29, p. Poljčane

Tovariš France Pečnik, Kranj, Trojarjeva št. 5, prosim vse ujetnike iz Sagana v Šleziji (Stalag VIII C), naj mi pošljijo svoje naslove, ki jih bo potreboval za pripravo srečanja bližnjih ujetnikov ob 20. obletnici osvoboditve.

Filipič Stanko, Pšenična polica, p. Cerklje na Gorenjskem, nam je pisal: »5. novembra 1944 sem vstopil v 1. bataljon 5. prekmorske brigade. Maja 1945 sem bil ranjen na položaju Turjak-Orlje in zdaj potrebujem priče, ki bi mi bile v pomoč pri uveljavljanju posebne delovne dobe...«

Tovariš Lojze Gosnik, Bled, Kajuhova 16, nam je pisal: »Ze vsa leta po voini iščem brata HERMANA GOSNIKA, vendar brez uspeha. Rodil se je 26. 9. 1927. Bil je borec 3. koroskega odreda. 9. 10. 1944 so ga Nemci ujeti in odpeljali v Dachau...«

Imel je številko 129.378. Bil je v bloku 17/2, od koder je decembra 1944 prvič in zadnjič pisal. Po kasnejših ugotovitvah je bil nazadnje, 15. 1. 1945, v Buchenwaldu-Komando Ohrdruf S III. Prosim vse bivše internirance, naj mi sporoče o bratovi usodi. Navedem naj še, da je brat imel izrazito rdeče lase.

Prosim vsakogar, ki pozna bivšega partizanskega zdravnika z imenom Tarac iz Štandrove brigade, naj mi sporoči njegov naslov.

Anton Presečnik, Bočna 52, Smartno ob Dreti

Zaradi ureditve pokojnine prosim, naj se javita in povesta o napadu na bunker, v katerem smo bili napadeni 1. junija 1944 — Sv. Jošt na Koroskem — neka tovarišica s Jesenic in tovariš Jožef Zajfar. Skupaj so nas po napadu odpeljali v Dachau.

Albert Bratuž, Čepovan 125, Nova Gorica

V petek, 26. marca, so bile v Sloveniji volitve za 951 občinskih mandatov v zborih delovnih skupnosti občinskih skupščin. V nedeljo, 28. marca, pa so se končale volitve v občinske zbornice in v kmetijsko podskupino zborov delovnih skupnosti občinskih skupščin. Povsod je na voliščih vladalo svečano vzdušje. V petek so zabeležili nad 90-odstotno volilno udeležbo. V nedeljo je že do 15. ure glasovalo 88,5 volilnih upravičencev, v kmetijski podskupini pa do 15. ure glasovalo 91,8 odstotka volilnih upravičencev. Po večini so se ljudje odpravili na volišče že v jutranjih in dopoldanskih urah.

V Moskvi so podpisali sporazum med vladama SFRJ in ZSSR o gospodarskem in tehničnem sodelovanju pri graditvi jugoslovanskega dela hidroenergetskega in plovne sistema v Djerdapu — Sovjetska zveza bo dobavila Jugoslaviji tri kompletne hidroagregate.

Prva ameriška vesoljska dvojčka Virgil Grissom in John Young sta 23. marca uspešno opravila svoj vesoljski polet v kozmični ladji »Gemini III« — v štirih urah in 54 minutah sta preletela okoli 130.000 km in se nato spustila na valove Atlantika v Bahamskem arhipelagu. Oba kozmonavta je v petek sprejel predsednik ZDA Johnson.

Dogodki tedna

Koper je obiskala delegacija mesta Trst, na čelu katere je bil tržaški župan Mario Franzil — s predstavniki kopske okrajne skupščine so se pogovarjali o problemih skupnega interesa, med drugim tudi o industrijski kooperaciji podjetij tržaškega in kopskega področja ter o sodelovanju v pomorskem in cestnem prometu.

Na skupni seji zveznega in gospodarskega zbora zvezne skupščine je obvestil podpredsednik zveznega izvršnega sveta Boris Kraigher poslance, da je zvezni izvršni svet že sprejel nekaj ukrepov, nekatere pa bo predlagal v sprejem skupščini — glavni namen novih ukrepov je preprečiti nadaljnje neuklajenosti v blagovno denarnih odnosih. Tako so s takojšnjim veljavnostjo zamrznjene začasno skoraj vse cene (izzete so samo tiste, kjer zaradi posebnih razlogov ni osnov za uveljavitev teh ukrepov). Nadalje so zaostreni kreditni pogoji za kmetijstvo in za izvoz, poostren je režim potrošniških kreditov, povečanje so obvezne rezerve poslovnih bank, investitorji bodo morali zmanjšati dinamiko vlaganj, uvedena je 5-odstotna obvezna pro-računska rezerva itd.

Ciprska vlada je zavrnila najnovejši predlog turške vlade, naj bi se Grčija in Turčija neposredno pogajali o ciprskem vprašanju.

Zahodnonemški Bundestag je sklenil podaljšati rok za sodno preganjanje nacističnih zločincev do 31. decembra 1969. leta — za ta sklep je glasovala velika večina poslancev, prav tako pa tudi za sklep, da bodo vrnili pravnemu odboru v-proučitev predlog, po katerem bi v prihodnje razlikovali med »glavnimi krivci« in »tistimi, ki so pomagali pri zločinih, a so bili v podrejenem položaju«.

Centralni komitee južnovietnamske narodnoosvobodilne fronte je pozval narode raznih držav, naj pošljejo mladino in vojakove v Južni Vietnam, da se bodo bojevali na strani ljudstva proti uničenju skupnega sovražnika, če bodo ZDA še nadalje pošiljale v Južni Vietnam tujo vojsko in če bodo razširile vojno na Severni Vietnam in Laos — CK te fronte pa je tudi objavil podatke, da so ZDA in sile Sajgona v enajstih letih opravile 160.000 manjših in večjih napadov, ubile skoraj 170.000 ljudi ter ramiile ali pa onespobile s mučenjem blizu 800.000 ljudi, aretirale 400.000 ljudi in poslale v koncentracijska taborišča 5 milijonov ljudi.

Petsto vidnih ameriških kulturnih, znanstvenih in javnih delavcev je poslalo predsedniku ZDA Johnsonu odprto pismo glede dogodkov v Vietnamu — na koncu pisma je zapisano: »... V Vietnamu smo izgubili pobudo. Stvari se razvijajo tako, da je nevarnost razširitve vojne iz dneva v dan večja... Ali ne bi bilo bolj modro in pravičnejše, da damo pobudo za mir v Vietnamu? Če nečemo razširiti vojne in prevzeti tveganja, za katero danes ne vemo več, kakšno bo, moramo kot razumni ljudje začeti pogajanja, dokler je še čas.«

V Beogradu so podpisali sporočilo o uradnem obisku Dr. Josefa Klause, vršilca dolžnosti predsednika republike Avstrije in zveznega kanclerja — v sporočilu je med ostalim rečeno, da sta obe strani ugotovili polno soglasje o tem, da se morata obe deželi zavzemati za okrepitev miru na svetu in reševanju sporov po mirni poti. V sporočilu je tudi rečeno, da bo predsednik Tito kmalu obiskal Avstrijo. Avstrijska delegacija je zagotovila, da bo še naprej varovala pravice slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji in da bo stalno upoštevala gospodarske in kulturne interese obeh manjšin.

Predsednik ZDA Johnson je izjavil, da bi bil pripravljen sestati se s Kjerkoli, kadarkoli in s komerkoli, če bi bilo kaj upanja za dosego častnega miru — pri tem je Johnson obožal DR Vietnam, da »ne kaže nobenih znamenj pripravljenosti, da bi ubrali to pot«. Hkrati je rekel, da bi se ZDA želele vrniti h glavnim načelom ženevskih sporazumov iz leta 1954 — dogovorom, ki bi zajamčili neodvisnost in varnost vse Jugovzhodne Azije.

V govoru, ki ga je imel na plenumu CK KP SZ Leonid Brežnev v zvezi s sovjetskim kmetijstvom, je poudaril, da je glavna naloga, da dokončno prenehajo s subjektivizmom v praksi vodenja in začno s širokim izkoriščanjem gospodarskih in moralnih stimulansov na vseh sektorjih proizvodne dejavnosti kolhozov in sovhozov, treba pa je nuditi le-tim tudi večjo samostojnost in povečati vlogo in odgovornost partijskih kmetijskih strokovnjakov.

V študentskih demonstracijah v Madridu je sodelovalo 2500 ljudi — vzklikali so: »Diktatura ne, demokracija da!«.

Vrsta delegacij, ki so članice odbora OZN za mirovne operacije, je na prvi seji kritizirala ameriško agresijo v Vietnamu, zaradi česar se je mednarodni položaj poslabšal — jugoslovanski predstavnik v OZN Danilo Lekić je med drugim omenil, da je jugoslovanska vlada najodločnejše nastopila proti uporabi plinov v Vietnamu.

Na drugem kongresu alžirskih sindikatov so delegati priredili burne ovacije predsedniku Titu, ko je član predsedstva centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije Topalovski v svojem pozdravu napovedal bližnji obisk jugoslovanskega predsednika Alžiriji. Kongresu sta prisostvovala tudi sovjetska kozmonavta Terješkova in Nikolajev.

M I SE JE M NOTRANJE TRANSPORTNE OPREME MARIBOR 3-III-1965

»ETO« VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHAJTE SVETLO PREPRAŽENI ZDROB. »ETO« VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH. »ETO« VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE. PROIZVOD: KOLINSKA • LJUBLJANA

Ob tabornem ognju Ne si neupravičeno lastiti zaslug Bilo je 13. marca 1943. Zgodaj zjutraj sta se odpravila na pot tovariša Franc Savli-Medved in Mirko Skočir-Miško. Krenila sta iz taborišča v Mrzlem vrhu z namenom, da poiščeta primerno mesto za postavitev barak za tehniko. Od začetka decembra 1942 do tistega dne, ko sta Medved in Miško odšla na pot, smo bili na reletni kurirski postaji P-23, Tehniki »Krn«, na sedežu okroglega komiteja KPS za Tolminsko ter okroglega odbora OF za Tolminsko. Po dveh urah sta Medved in Miško naletela na italijanske alpince. Prvi strel, ki je ob srečanju padel, je zadel Medveda v levo pato. Ranjenec je s tovarišev pomočjo pobeignil. Miško je Medveda obvezal in ga skril v grmovju, nato pa odšel po pomoč v tabor 5. čete 2. bataljona Severnoprimorskega odreda. Ko so ranjenca prinesli v tabor, je Miško takoj odšel v tabor v Mrzlem vrhu, kjer je poročal o nesrečnem dogodku in pojasniti, da bolničar 5. čete nima injekcij proti tetanusu. S tovarišem Antonom Skočirjem-Vasiljem je odšel v Zatulmin po zdravniško pomoč. Na domu terenca Andreja Kavčiča-Rovača sva izvedela, da pred jutrom ni mogoče ničesar ukreniti. Kovčič je obljubil,

da bo zjutraj poslal po zdravnika Gentilija. K zdravniku je odšla neka tovarišica. Naročili so ji, naj zdravnik določi vas, v katero naj bi pripeljali ranjenca in mu nudili zdravniško pomoč. Zdravnik je tovarišici priskrbel potrebne operacijske instrumente, vendar zaman. Gentilija so tisto noč postavili pod stražo. Ko smo ugotovili, da je zdravnikova pomoč odpovedala, smo poslali patrolo na štab odreda, k tovarišu Dragu Flisu-Streli, namestniku komandanta odreda, nekdanjemu študentu medicine. Strela se je takoj odpravil na pot. V majhnem gozdičku vasi Vršno pod Krmom, na koti »Strmole«, se je Medved boril s smrtno. Samo še takojšnja zdravniška pomoč bi ga utegnila rešiti. Toda neka tovarišica, ki je z Mosta na Soči nosila operacijske instrumente in zdravila, je namesto v peto četo prišla v četrto. Bilo je prepozno. Tovariš Franc Savli-Medved je 18. marca zjutraj umrl. Dandanes, ko berem pri ugotavljanju posebne delovne dobe izjave priče, ne morem razumeti nekaterih tovarišev, posebno tistega, ki trdi, da je bil od leta 1941 predsednik okroglega odbora OF za Tolminsko. Od ustanovitve odbora do svoje smrti je bil sekretar odbora tovariš Franc Savli-Medved. Po njegovi smrti je to dolžnost prevzel tovariš Ferdo Kravanja-Skalar. Tovariša A. K. K., ki si neupravičeno lasti zasluge tovariša Medveda, vprašujem, zakaj na tako nečasten način pač našo slavno zgodovino. Omenim naj še to, da Italijani niso omenjenemu tovarišu A. K. K. niti lasu skrivili, ker je v ilegalo odšel šele oktobra 1943. Franc Brešan-Orel

Ob ukinitvi okrajnih zvez združenj borcev

Na seji predsedstva ZZB NOV Slovenije, ki je bila 25. marca, so razpravljali o odpravi okrajnih ZZB NOV, o pripravah na republiško skupščino ZZB in v tej zvezi o zaključnem računu za leto 1964 ter o poslovanju in programu Počitniškega doma ZVVI v Strunjanu.

V zvezi s sprejetim republičkim zakonom bodo v Sloveniji z 31. marcem prenehali delovati okrajni politične teritorialne skupnosti. Na podlagi tega so na posvetovanju predsednikov in sekretarjev okrajnih zvez združenj borcev, ki je bilo 20. marca, predlagali predsedstvu, naj sklene, da zveze združenj borcev NOV Slovenije po okrajih prenehajo delovati 31. marca 1965 in naj imenuje komisije, ki bodo opravile vse potrebno v zvezi z likvidacijo materialno finančnih obveznosti in drugih nalog okrajnih ZZB NOV. Likvidacija mora biti opravljena do 30. aprila 1965.

Predsedstvo je te predloge sprejelo in tako od 1. aprila 1965 dalje ne bodo več obstajale okrajne ZZB NOV. Njihove naloge bo prevzele občinske organizacije na dosežih dosedanjih okrajev, a počitniške domove, ki so jih imeli okrajni, bodo upravljali posebni odbori, v katerih bodo predstavniki tistih občinskih združenj, ki so za zgraditev teh domov prispevala v tej ali oni obliki.

Predsedstvo je tudi sklenilo, da se prvotno določeni datum skupščine ZZB NOV Slovenije prestavi na 23. april.

Iz zaključnega računa ZZB NOV Slovenije, ki ga je predsedstvo obravnavalo in potrdilo, je razvidno, da znaša obračun dohodkov in izdatkov 104.308.490 dinarjev. Osebnih izdatki znašajo nekaj nad 36 milijonov dinarjev, operativni nad 18 milijonov dinarjev in funkcionalni 49 milijonov dinarjev. Predsedstvo

upravlja tudi tri sklade, in sicer: za socialno aktivnost, za gradnjo stanovanj in sklad komisije VVI.

Obširno poročilo o poslovanju počitniškega doma VVI pove, da je le-ta lani obratoval od 1. januarja do konca novembra. V tem času je bilo ostvarjenih 27.492 oskrbnih dni. Na oddihu je bilo v njem 698 vojaških vojnih invalidov iz 32 občin in to 199 osebnih invalidov, 189 njihovih družinskih članov in 310 družinskih invalidskih upravičencev, ki so izkoristili 6796 oskrbnih dni, vojaški vojni invalidi na klimatičnem zdravljenju pa 6945 oskrbnih dni. Za kritje razlike med lastno (1600 dinarjev) in ugodnejšo ceno (750 oziroma 850 dinarjev) je bilo porabljenih 5 milijonov 297.000 dinarjev. Drugi borci so v domu izkoristili 690 oskrbnih dni, a socialni zavarovanci na preventivnem zdravljenju 4178 ter oni na klimatičnem zdravljenju 8644 oskrbnih dni.

Ceprav so v domu marsikaj obnovili in popravili, so vseeno lansko poslovno dobo zaključili s pozitivno bilanco.

Za leto 1965 imajo v načrtu 27.500 oskrbnih dni. Oskrbni dan za člane združenj VVI bo letos 1800 dinarjev, a cena s popustom bi bila izven sezone 900 dinarjev, v sezoni pa 1000 dinarjev.

Sedaj gradi dom novo stavbo s 30 ležišči, ki bo zgrajena že do 15. maja letos. S tem bo precej povečana kapaciteta doma, kar bo zelo koristilo predvsem v sezoni, ko je povpraševanje po prostoru v domu tako veliko. V. M.

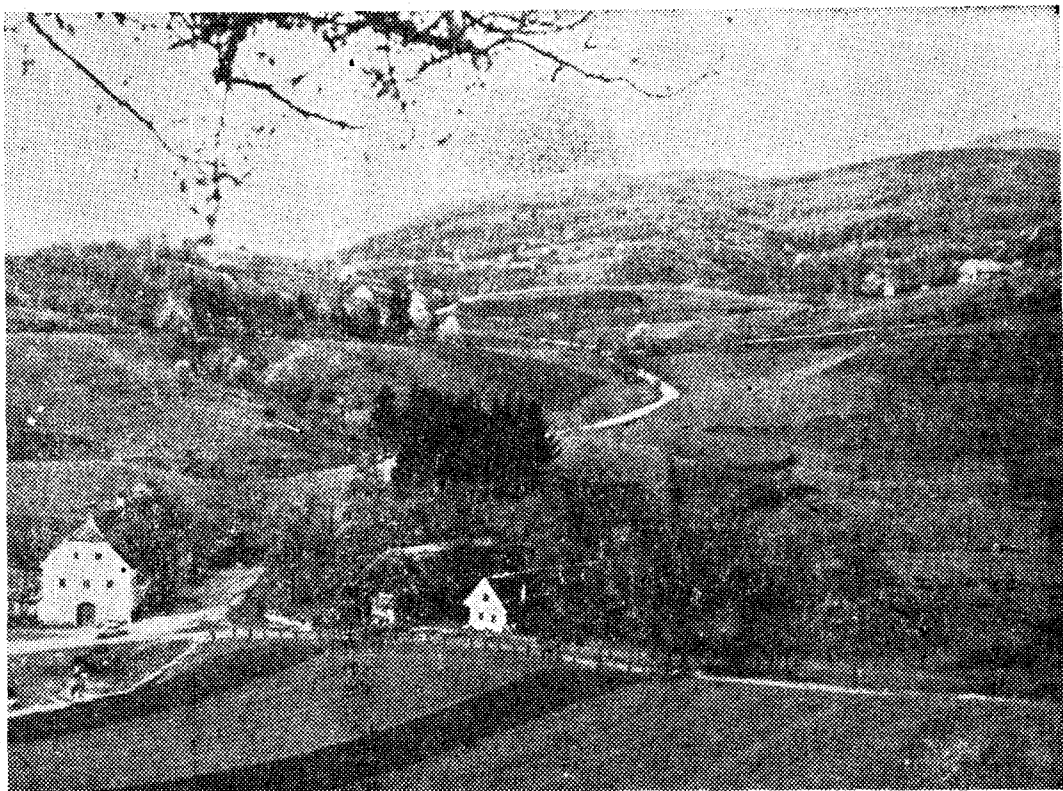

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

ALOJZ CVITKOVIČ

Sedem vasi v plamenih

TA ČLANEK SEM NAPISAL PO SPOMINIH NEKDANJEGA OBVEŠČEVALCA OBVEŠČEVALNE TOČKE BELOKRANJSKEGA VOJNEGA PODROČJA — SEKTOR OZALJ-KARLOVAC, TOVARIŠA JANEZA MEDOŠA TER IZ ARHIVSKIH PODATKOV KRAJEVNE ORGANIZACIJE ZB NOV V ADLEŠIČIH. V NJEM BOM POSKUSIL ORISATI SOVRAŽNIKOV VDOR NA OSVOBOJENO OZEMLJE V BELI KRAJINI DNE 22. MARCA 1945, KO SO NEMŠKO-USTASKE ČETE HOTELE UNIČITI ŠTAB KARLOVŠKEGA VOJNEGA PODROČJA, VOJNO BOLNIŠNICO TEGA PODROČJA TER LETALIŠČE V KRASINCU. NOBENE TEH SVOJIH NALOG NISO USPEŠNO OPRAVILI, TRPELO JE LE PREBIVALSTVO ADLEŠIČEV IN BLIŽNJIH VASI.

Motiv iz Bele krajine

Po nalogu glavnega štaba NOV in PO Slovenije je kot oddelek tega štaba leta 1944 nastal poseben referat za letalstvo. Ta je med drugim zgradil tudi letališče pri Krasincu, tik ob Kolpi. Na tem letališču so potem redno pristajala zavezniška transportna letala ter izkrcavala orožje in opremo, odvažala pa ranjence, bolnike in begunce. Konec marca in prve dni aprila so ta letala odpeljala v Dalmacijo več sto civilnih oseb, ki bi bile ogrožene, če bi sovražnik preplaval Belo krajino.

Pozimi 1943 na 1944 se je v Adlešičih naselil štab karlovškega vojnega področja in njegova bolnišnica. Tam so nastale tudi različne delavnice kot krojaška, mehanična, čevljarška itd. Leta 1944 je imel v tej vasi svoj sedež tudi okrožni narodnoosvobodilni odbor za Karlovac, katerega predsednik je bil Marko Polović. Borci NOV so v mlinu na Pobrežju montirali celo majhno električno centralo, tako da so Adlešiči imeli elektriko za razsvetljavo. Kasneje so napeljali elektriko tudi v Velika sela, kjer je bil del vojne bolnišnice ter razne delavnice. Pozimi 1945 so napeljali elektriko v 8 km oddaljene Bojance, kjer je bil prav tako del vojne bolnišnice. V Adlešičih in okolici je bilo tudi precej civilistov, predvsem žensk in otrok, ki so pobegnili pred ustaškimi klavci s Korduna in Gorskega kotarja.

Razumljivo je, da je bilo zato življenje v teh vaseh dokaj živahno. Imeli so celo šolo in to po hišah, ker so bile vse večje stavbe zasedene od borcev NOV. V Dolenjih je bil pouk v hiši Petra Bahoriča, v Adlešičih v hiši Nikolaja Skuhe, v Gorenjih pri Juriju Požeku. V Adlešičih je deloval v hiši Ivana Adlešiča propagandni odsek s tiskarno, v hiši Mihaela Husiča v Purgi je bila pošta, ki je imela redno zvezo z Metliko in Vinico. Pozimi 1943 na 1944 so tod nastala že prva prosvetna društva. Posebno delavni so bili na tem področju v Dolenjih, Velikih selih in Vrhovcih, kasneje pa tudi drugod.

Bela krajina s svojim delom in življenjem je bila ves čas vojne nemškimi in ustaškimi po-veljnikom v Zagrebu trn v peti. Zato so jo stalno poskušali motiti z večjimi ali manjšimi napadi, ki so se vedno izjalovili. Nekajkrat so poskusili uničiti naša letališča tudi z bombardiranjem, toda te je varovala močna protiletalska obramba, ki je bila oborožena z velikokalibrskimi strojnimi, pobranimi s sestreljenih zavezniških letal. Zato se je nemško-ustaško po-veljstvo nazadnje spet odločilo napasti letališča in ustanove v

odprta. Nemci in ustaši so zasedli hrvaški breg Kolpe okoli Kuničev, Bogovcev, Mrzljakov, Cavičevega hriba, Sračka, Pake in Srbele. Zadnje tri vasi so tik ob Kolpi in je bilo nasproti njim letališče. Zdej so ga obstreljevali s strojnimi ognjem in celo ognjem iz pušk.

Nihče še ni vedel, kaj Nemci in ustaši nameravajo, pač pa so naši štabi domnevali, da bo njihov glavni udarec namenjen Adlešičem, kjer je bilo ugodno zemljišče za prehod čez Kolpo. V Adlešičih ni bilo nobene naše enote, šele v popoldanskih urah je prišla tja zaščitna četa komande mesta Crnomelj ter zasedla položaj med Purgo in Adlešiči.

Med prebivalstvom je povzročila paniko sovražnikova enota, ki je s položajev Kuničev-Bogovci v večernih urah 21. marca začela obstreljevati Vrhovce in Gorenjce. Z zažigalnimi izstrelki in minami je zažgala nekaj poslopj. Člani Narodne zaščite so vso noč hodili od hiše do hiše, od vasi do vasi in opozarjali na nevarnost. Ljudje so se z mrzlično naglico pripravljali na beg, zakopavali vrednejše predmete, pohištvo in drugo pa nosili iz hiš, če bi prišlo do požaranja. Ni bilo odraslega, ki bi zatisnil oči, le otroci so se boječe stiskali k materam, najmlajši pa so v naročjih tudi zaspali. Niso še vedeli za grozečo nevarnost, le iz oči mater so lahko razbrali negotovost in strah. Prihajali so tudi prvi pogoreli k sosedom po tolažbo. Nihče ni vedel, kaj mu bo prinesla prihodnost. Edino upanje so bile brigade VII. korpusa, toda te so bile daleč in je bilo malo verjetno, ali bodo lahko pravočasno prihiteli na pomoč.

Končno se je zdanilo. Rodilo se je jutro, kakršnih je bilo tisto pomlad mnogo. Čisto, hladno, prek gričkov so se vlekle megljice, ki so naznanjale sončen in topel spomladanski dan. Tako kot so se ljudje včasih takih dni veselili, so se jih zdaj bali. Slutili so, da se bo ta dan zgodilo marsikaj hudega, da se bo pa toliko, niso pričakovali.

Onstran Kolpe, nekaj desetnih metrov, je stal krvočni sovražnik. Jezen na vse, v zavesti, da je vojno izgubil in da bo odgovarjal za neštete žolčne, da je večino države že osvobodene in da so mu dnevi šteti, je hotel še globlje zasekati rane pred nezogibnim koncem.

Prve jutranje ure so minile mirno. Nikjer ni bilo nobenega glasu, ne šuma. Kdor ni poznal razmer, ni lahko užival nad lepim dnem. Ze se je med ljudmi začelo govoriti, da se je sovražnik umaknil in da ni imel namena prekorčiti Kolpe. Kazalec na uri se je pomaknil na 7 in 30 minut. Tedaj so Nemci in ustaši odprli močan ogenj iz vsega orožja na položaje naših borcev. Iz Podlipnika so obstreljevali Adlešiče s topovi. S hriba nad Caviči so drdrali mitraljezi in bobneli minometi. Med streli se skoraj ni slišalo presledka. Že po prvih streljih je začelo goreti v Purgi. Vneli sta se domačiji Jožeta Adlešiča in Jureta Rožmana v Adlešičih, nato še Jožeta Veseliča in Antona Jakljeviča ter druge. Med tem streljanjem pa je približno 350 Nemcev in ustašev prekorčilo strmi breg nad rečno strugo ter zasedlo slovensko stran. Takoj zatem se je skupina razdelila na tri. Prva je prodirala mimo gradu Pobrežje proti Purgi, Priložniku in Velikim selom, druga do Adlešičev in Malih sel ob sami reki, tretja pa proti toku do Gorenjcev in Male Plešivice.

Skupino, ki je prodirala proti Purgi, so skušali odbiti borci komande mesta. Na vrhu Mihaela Črniča se je vnela borba iz neposredne bližine. Toda sovražna premoč je odločila. Enajst borcev komande mesta je padlo pod ustaškimi noži, med njimi četni komandir Jože Vlašič.

(Nadaljevanje)

Odkrili so pomembno gradivo za zgodovino delavskega gibanja Jugoslavije

Jugoslovanski inštitut za proučevanje delavskega gibanja Jugoslavije je organiziral raziskovalno delo tudi v zgodovinskih arhivih v Pragi. Prav tu pa so odkrili oziroma našli v zadnjem letu številne dragocene dokumente, gradivo in izviren zgodovinski material o razvoju delavskega gibanja Jugoslavije v obdobju od 1920. do 1938. leta.

V teh arhivih so našli in obdelali izvirnih dokumentov za več kot 2000 strani. Ti dokumenti zadevajo predvsem delo in aktivnost ugledeh jugoslovanskih komunistov pred vojno — Vladimira Čopiča, Prežihovega Voranca, Ivana Krdelja, Borisa Kidriča, Srdjana Price in številnih drugih. Nad 600 strani teh dokumentov priča o zelo močnem in širokem jugoslovanskem naprednem študentskem gibanju iz tega časa na Češkoslovaškem, še posebej pa o njegovih usolih.

Med najdenimi in obdelanimi dokumenti so letaki in razglasi CK KPJ in CK SKOJ, poročila tedanje češkoslovaške policije o raznih akcijah jugoslovanskih komunistov, zapiski s skupščin naprednih študentskih društev, dokumentacijsko gradivo v zvezi z odhodom jugoslovanskih komunistov v Španijo in podobno. Razen teh dokumentov pa je sodelavec jugoslovanskega inštituta našel v praških arhivih še sistematično urejeno zbirko nad 20.000 časopisnih izrezkov, ki tvorijo presek pisanja dela svetovnega tiska o Jugoslaviji od 1938 do 1945. leta. V tej zbirki izrezkov je tudi nad 300 člankov in drugih poročil samo o osebnosti predsednika Tita v obdobju od 1943. do 1945. leta.

Iz bratskih republik

ZEMUN: V zemunski tovarni za telefonijo, optiko in precizno mehaniko »Teleoptik« so uspešno rešili stanovanjsko vprašanje svojih delavcev-borcev. V tovarni je zaposlenih 77 borcev. Do danes je dobilo stanovanje 36 borcev, dva še čakata, da bo njuno stanovanjsko vprašanje rešeno, drugih 39 borcev pa že ima stanovanje.

VINKOVCI: Na nedavni skupščini Združenja VVI v Vinkovcih, kjer živi 707 članov te organizacije in vasi, so še posebej naglasili potrebo po šolanju in strokovnem usposabljanju članov. Večina članov ima namreč samo osnovnošolsko izobrazbo, precej pa jih je, tudi te nimajo.

SKOPJE: Na nedavni seji predsedstva ZZB NOV Makedonije so sklenili, da bodo imeli drugo skupščino 26. aprila letos. Delegati prejmejo pred skupščino poročilo o delu in tudi predlog resolucije

V VSAKI ETAŽI ZA VSAKOGAR NEKAJ

B ETAŽA

- ročne ure, zlatina
- usnjeni izdelki
- na zalogi hladilniki EKA 85 litrov
- novost za gospodinjstvo: vsakovrstni obojavniki za posodo in jedilni pribor — izdelani po načrtih Zavoda za napredek gospodinjstva
- vsak dan od 14. ure naprej demonstracije gospodinskih aparatov in potrebščin ter priprava raznih jedi

C ETAŽA

- velika izbira damskih in moških pletenin
- velika izbira spomladanskih plaščev, oblek, bluz in kril
- uvožene kravate in šali
- velika izbira moškega perila
- moške srajce
- oprema za dojenčke, pletenine, perilo

D ETAŽA

- tkanine iz čiste svile, satine, popelini, zefirji, batisti, sifoni, damasti in posteljino perilo
- vse vrste preprog in tekačev
- stanovanjsko dekorativno blago
- velika izbira emajlirane in pocinkane posode
- šivalni stroji

Za vse blago nudimo potrošniški kredit

Informacije o tem dobite v informativnem oddelku B etaže in pisarni D etaže.

SUPERMARKET
LJUBLJANA, PASAŽA NA AJDOVŠČINI

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

... kako se je imenovala prva srbska rečna vojna ladja?

Prvo rečno vojno ladjo je Srbija kupila 1862. leta v Rusiji. Imenovala se je »Deligrad«.

... kdo je konstruiral prvo padalo?

Izumitelj padala je Francoz André-Jacques Garnerin, ki je bil med drugim tudi pobudnik

Ali veste...

za ustanovitev prvih francoskih balonskih čet.

S padalom, ki ga je sam konstruiral, je 22. oktobra 1787 v Parizu izvedel prvi skok z višine 1000 metrov.

... v kateri bitki se je pehota borila — na jezeru?

To se je zgodilo že leta 1242 na Čudskem jezeru, ki leži na meji današnje Pskovske pokrajine z estonsko SSR.

Novgorodski knez Aleksander Nevski je imel v tistih letih velike težave z nemškimi vitezi, ki so neprestano vdirali v njegovo deželo.

Proti oklopljenim nemškim vitezom je Aleksander Nevski imel na voljo le lahko pehota, oborožena z loki, fračami in drugo lahko pehotno oborožitvijo.

Rusi so dosegli popoln uspeh. Pobili so kakih 500 Nemcev, še več jih je utonilo, druge pa so prepodili.

»Frühlingsanfang« — »Začetek pomladi«

TRETNJE NADALJEVANJE

Sovražnikova kolona, v kateri je bil tudi nedivizijski bataljon s Cola s kakimi 300 vojaki, je 20. marca krenila po levi strani Idrice vzdolž grebena proti Jelenku (trig. 1106) in Masori, med potjo pa jo je ustavila udarna četa 31. divizije.

Tega dne — 21. marca — sta iz Gorice krenili tudi dve motorizirani koloni s skupno 35 kamioni vojaštva.

Se istega dne — 22. marca — so korpusni obveščevalci poročali o prodiranju treh nemških kolon: prva je krenila z Mosta na Soči na Šentviško planoto,

loni, v vsaki je bilo po 500 mož, okrepilo se z domobranci s tolimskega sektorja in z nekaterimi italijanskimi enotami.

Tako so Nemci 22. marca tudi s severne strani — nad Baško grapo in vzdolž Selške doline — na tesno zasedli zaporne položaje in izhodiščne položaje za napad.

Tega dne je sovražnik dokončno sklenil obroč okrog enot IX. korpusa, ki so še ostale na Gorenjskem in Cerkljanskem. Pred tem pa je prišlo še do hudih bojov na sektorju Bukovega in Poljice. Štab korpusa, ki se je v tistih dneh zadrževal v Zakrižju nad Cerkljami, je namreč takoj spoznal nemške namere.

Bilo pa je vse zaman. Kot je bila prejšnjega dne udarna četa 31. divizije prešibka, da bi preprečila sovražnikovi koloni iz Idrice prodor proti Jagrščam, ta-

ko se sedaj tudi korpusne enote niso mogle dolgo upirati številčno precej močnejšemu sovražniku. Dosegle so le to, da so se z umikom na Šentviško planoto v zadnjem hipu, izognile obkolitvi, takoj nato pa so se nemške enote, ki so prodirale s severa in juga, združile in sklenile obroč okrog enot, ki so še ostale med Baško grapo, Selško dolino, Poljansko dolino in dolino reke Idrice.

Sovražnikov obroč je segal od Škofje Loke po Poljanski dolini in čez Ledine do Idrice, odtod pa vzdolž Idrice in prek Reke do Grahovega ter po Baški grapi in Selški dolini spet nazaj do Škofje Loke. Sovražnikov obroč je bil najšibkejši nedvomno med Idrjo in Reko, saj sta bili na sektorju Vojskega — torej tik za nemškimi zapornimi položaji — kar dve brigadi in še udarna četa 31. divizije.

To so Nemci dobro vedeli in so se na to zanje neugodno okoliščino pripravljali že med planiranjem ofenzive. Morebitni protidur v hrbet so nameravali preprečiti na dva načina: zaporne položaje nad Idrjo so si močno utrdili, razen tega pa so z manjšimi skupinami neprestano silili z Masore in Jagrščem čez potok Kanomljo proti položajem udarne čete in 156. brigade »Bruno Buozzi«, da bi jim tako pregnali misel na napad.

Poglavitne oznake vsake nemške ofenzive so bili požigi, ropanje in nasilje nad bivalstvom

HUD PORAZ

Približno ob istem času, ko se je štab korpusa z nekaterimi svojimi enotami prebijal na Šentviško planoto, so Nemci, ki so rinili iz Poljanske doline, napadli tudi inženirski bataljon 31. divizije na Stari Oselici. Desno od njegovih položajev pa se je na črti Nova Oselica—Bevkovo vrh—Plužnje branila Kosovelova brigada, ki se je v skladu z navodili štaba korpusa skušala prebiti čez Zirovsko proti Pivki. Ko je štab brigade ugotovil, da je na Zirovskem polno sovražnikovega vojaštva, se je z brigado vrnil na Cerkljanski vrh, odtod pa na Črni vrh nad Novaki.

Na Črnem vrhu sta se brigadi pridružila še inženirski bataljon 31. divizije in poveljstvo gorenjskega vojaškega področja s svojimi zalednimi enotami. Zvečer — vse to se je dogajalo še 22. marca — so se vse tri enote razvrstile v dolgo kolono in s Kosovelovo brigado na čelu krenile čez Farji potok v Selško dolino, odkoder naj bi nadaljevale pot na Jelovico in naprej proti Bohinju.

Ob zori je čelo kolone, ne da bi naletelo na Nemce, prišlo že v dolino in začelo lesti navkreber proti Jelovici, ko je vodstvo koloni iz nepojasnjenih razlogov ukazalo, naj se kolona obrne in vrne tja, odkoder je prišla — na Črni vrh.

Na Črnem vrhu so se medtem — razen Kosovelove brigade, inženirskega bataljona 31. divizije in enot gorenjskega vojaškega področja — zbrale še druge enote, ki so jih Nemci dobili v svoj obroč: italijanski brigadi »Triestina« in »Antonio Gramsci«, škofjeloški odred, nekatere korpusne zaledne enote in ustanove, zaščitni bataljon pokrajinskega komiteja ter mnogo terenskih aktivistov in civilistov. Tega dne je bilo na Črnem vrhu vsaj 2000 ljudi, med njimi več sto neoborožencev in civilistov.

Tega dne — 23. marca — je sovražnik začel sistematično stiskati obroč v dveh smereh: z Bukovega in Zelina proti Cerknemu, kamor je prodrla kolona s kakimi 300 možmi, in iz Selške doline proti Črnemu vrhu. Na Gorenjskem so številne sovražnikove kolone natančno pregledovale zemljišče nad Selško in Poljansko dolino. Do bojev pa čez dan ni prišlo, ker so se vse enote IX. korpusa že prejšnjo noč umaknile na Črni vrh.

Tja je bil prišel tudi posebni odposlanec štaba korpusa Rudolfa Kodrič-Branko, ki naj bi spoznavno s štabi enot izdelal načrt proboja. Po daljšem posvetovanju je bilo sklenjeno, da se bodo zvečer enote prebile na Jelovico v treh smereh. Prva kolona naj bi krenila po vojaški cesti mimo Blegoša čez Črni kal in Martinj vrh proti Luši, kjer bi zavila proti severu in se čez Selško dolino napotila proti Sv. Mohorju. Druga kolona naj bi šla do Martinj vrha za prvo kolono, tam pa bi zavila v levo in mimo Železnikov krenila na Jelovico. Tretja kolona pa je dobila nalogo, naj gre po isti poti kot prejšnjo noč čez Farji potok proti Zalemu logu in naprej na Jelovico.

Zvečer so vse tri kolone krenile na pot. Prvi dve sta šli druga za drugo (škofjeloški odred, italijanska brigada »Antonio Gramsci«, zaščitni bataljon pokrajinskega komiteja z aktivisti in inženirski bataljon 31. divizije). Sprva je šlo vse po sreči. Ko pa je čelo kolone prispelo že skoraj do Martinj vrha, je nenadoma naletelo na nemško zasedo. Predhodnica kolone je sicer z juristem Nemce potisnila nekoliko v stran, da je kolona lahko zavila v levo proti Martinj vrhu, toda Nemcem se je napolsedle po srečilo, da so drugo polovico kolone odrezali od prve in jo potisnili nazaj proti Črnemu vrhu.

Prednji del kolone z bataljonom škofjeloškega odreda in italijansko brigado »Antonio Gramsci« je nadaljeval pot, vendar pa se ni več skušal prebiti čez Selško dolino na Jelovico.

Skupno s korpusnimi enotami (odseki, zaščitni bataljon, oficirska šola, nekatere zaledne enote itd.) se je na Šentviško planoto umaknil tudi rezljanski bataljon, ki je bil nekaj dni poprej prišel na Cerkljansko do municije in orožja. Štab korpusa je s Šentviške planote poslal skupno z premično bolnišnico 31. divizije nazaj na Bovško, kamor je brez posebnih nezdov prispel 29. marca.

Poveljstvo gorenjskega vojaškega področja je imelo zaščitno četo s 26 borci, transportno četo s 116 in delavski bataljon s 76 ljudmi. Razen tega pa so s poveljstva korpusne vojaške oblasti poslali gorenjskemu vojaškemu področju še 63 mož, ki naj bi jih uporabili za prehranjevalne akcije, in 20 Rusov, ki jih je poveljstvo gorenjskega vojaškega področja vključilo v svojo transportno četo. Gorenjsko vojaško področje je torej v dnevi pred začetkom nemške ofenzive imelo — brez komand mest — približno 350 ljudi.

Po pripovedovanju polkovnika JLA Franca Jernejca-Milčeta.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Na prvo fotografijo v rubriki »Fotografija z vprašajem« iz 11. številke »TV 15« smo dobili več odgovorov. Na sliki so udeleženci pevovodskega tečaja 9. korpusa v Novakih pri Cerknem. Še posebej natančne podatke nam je poslal Albin Završnik z Bleda, za kar se mu posebej zahvaljujemo. Tečaj se je pričel v začetku novembra 1944, trajal ves mesec in se zaključil z nastopom pevskega zbora gojencev v Cerknem. Za drugo fotografijo nam doslej še ni nihče poslal podatkov. Prosimo za podatke o današnji fotografiji.

udarce tudi spomladi, poleti in jeseni — ne samo pozim. Dalje naj bi bila omogočena sovjetsko zmago številčna sovjetska premoč, ne glede na to, da so bili Nemci zasedli velikanska sovjetska področja. Kljub vsemu je bila sovjetska premoč v ljudstvu (še vedno okrog 130.000.000 ljudi) velika. Vprašanje je, ali ta trditve držijo. Šaj so se na drugi strani borili ne samo Nemci in Avstrijci, pač pa tudi nemška zavezniška Italija. Poleg tega je poslal na vzhodno bojišče eno divizijo tudi Franco. In koliko je bilo kvasilnogovcevi Šaj so se bili na vzhodnem bojišču tudi Pavelčević domobranci, vlasovci itd.

Če je bilo, ker so bili rdečearmejeci ustavili nemško ofenzivo in zadali udarce, ki so bili deloma uspešni, v času, ko je delala nemška industrija s še skoraj nezmanjšano zmogljivostjo, ko je bilo zavezniško bombardiranje Nemčije še sorazmerno šibko. Ne smemo pa prezreti niti neovrgljivega dejstva, da so bile najšibkejše in elitne nemške letalske sile privzete na vzhodno bojišče, kar je zavezniškom močno olajšalo bombardiranje Nemčije. Razen tega so bila velika področja, ki so delala za Nemčijo — omenimo naj le češko močno industrijo — skoraj nedotaknjena, ker jih zavezniški niso bombardirali. Tudi v sami Nem-

ga ognja. Tudi vloga sovjetskega poljskega topništva je dobro znana. Obseg delovanja tega orožja je bil tolikšen, da je bil malone neverjeten. V času bitke pri Kursku je imela Rdeča armada na razdalji vsakega kilometra po 290 topov, pred Berlinom pa je osredotočenje topovske sile doseglo fantastično številko — 610 topov na kilometer ali več kot en top na 2 metra! Zavezniški so — to je res — pomagali Rdeči armadi s pošiljkami orožja. Lahko pa rečemo, da ta pomoč ni bila odločilna. Rdeča armada bi bila, v nekoliko daljšem razdobju, opravila z Nemci tudi brez te pomoči. Pri tem mar-

»tigr«, ker se je, spričo dolžine in širine svojih gosenic, lahko premikal po močvirnem svetu, medtem ko so spomladi 1944. prišli v Ukrajini zagodeni nemški tanki neoploščeni v roke sovjetskih odin.

Prav tako so se med vojno — že 1941. v bitki za Moskvo — pojavila nova sovjetska letala (»Jak« in »Iliušin«), ki so bila boljša kot nemška letala. Iliušini (Rusi so jim pravili tudi »sturmoviki«) so pred Moskvo v času od 1. do 11. novembra 1941. sami uničili 400 nemških tankov.

Tako je sovjetska armada z boljšim orožjem bila »rojena« vojaka — Nemca. Orožje pa ni

lih, ki so že od davnine velikim vojskovodjem naklanjala zmage: prizadevanje, da sovražnika presenetiš, množično osredotočenje sil na področju glavnega napada, ozko povezano in skladno sodelovanje posameznih vrst orožja, urejanje sovražnika z obsežnimi obkoljevalnimi operacijami ter naglo in energično izkoriščanje slehernega uspeha.

Führerjeve »inspiracije« so v času vojne na vzhodu povzročile napako za napako. Hitler je, podčunjujoč nasprotnikove sile, hotel doseči vse z enim zamahom hkrati. V defenzivi ni hotel priznati poraza. Bal se je za svoj ugled in za ugled nemške armade in nikdar ni dovoljeval umika, čeprav je bil neogibno potreben. Poleg tega ni Hitler izvajal niti svojega načrta — npr. prvotnega načrta: najprej zavzete Moskve — marveč je, zapeljan s trenutnimi uspehi v Ukrajini — med operacijami spreminjal prvotne načrte in premetaval armade sem ter tja.

Hitler je bil prepričan, da bo premagal Rdečo armado prav tako, kakor je bil premagal vse druge armade na evropski colini. Mislil je, da bodo prvi porazi zrušili ZSSR in njen družbeni red in je bil prav zaradi tega, ker je podcenjeval ogromne moralne in materialne sile sovjetskih narodov, poražen.

Edinstveno vodstvo, izredna vojaška in industrijska pripravljenost, uporaba vseh materialnih in ljudskih bogastev ZSSR, malone nepriposodba požrtvovalnosti rdečearmeja in sovjetskega človeka nasploh, čedaste obilnice in ne polnejši vojni material — te so bili osnovni vzroki bleščete čez ZSSR v domovinski vojni per nacizem in fašizem.

Zakaj je bil Hitler poražen v vojni z ZSSR

Po Guilmovli trditvi je pomembno pripomnilo k zmagi Rdeče armade zavezniško bombardiranje nemške industrije, ki se ni mogla tako razvijati, kakor bi se bila, ko bi bila delala v miru. Po njegovih podatkih je znašala nemška proizvodnja tankov na začetku 1940. okrog 250 tankov na mesec, konec 1943. pa tisoč tankov mesečno. Poslej je nemška proizvodnja stalno nazadovala. Istočasno je sovjetska proizvodnja, spričo po zvezničnosti sovjetskega delavca, nepretrgoma orjaško naraščala. 1944. je prišlo iz sovjetskih tovarn 30.000 tankov, 40.000 letal, 120.000 topov itd. Sovjetsko orožje je tudi kakovostno prekašalo nemške proizvode. Nedvomno je zavezniško bombardiranje Nemčije Rdeči armadi pomagalo, odločilno pa je ni

čiji je bil nedotaknjen še ogromen industrijski potencial. Rdeča armada je lahko uspešno zavračala napade glavne nemške sile — tankovske divizije — s čedalje številnejšimi, močnejšimi in kakovostno odličnimi protitankovskimi orožjem. Edilnice, ki so 1941. strle napad nemških oklopnih divizij pred Moskvo, so bile opremljene s 76-milimetrskimi protitankovskimi topovi, proti koncu vojne pa so rdečearmejeci uporabljali tudi 100-milimetrske protitankovske topove. Sovjetski minometi — slovit »katjuše« — so obsegale celo skalo kalibrov (od 75 do 300 milimetrov) in so izstreljevale 16 do 54 projektilov hkrati. Kako strahotno so delovali izstrelki iz teh minometov, ve le človek, ki je zašel v ognjeno mrežo njihove-

sikdo rad spregleda, kakšno orjaško pomoč je pomenila Rdeča armada za operacije zahodnih zaveznikov. Spomnimo se — omenimo naj le drobce! — kako je Rdeča armada pomagala zaveznikom iz škricev v času nemške božične ardenske ofenzive 1944. s tem, da je sprožila na vzhodu ofenzivo, ki ni bila za tisti čas v načrtu. Tanki, izdelani med vojno v ZSSR, so prekosili nemške tanke, čeprav so bili Nemci, po mnenju vojaških strokovnjakov, neprekošnjivi mojstri za izdelovanje tega orožja. Srednji sovjetski tanki (T-34) in težki tanki (KV-2), ki so bili nemška tankom enakovredni, ni jih pa bilo kdove koliko, tank »Stalin« s 122-milimetrskim topom pa je prekosil nemškega

vse! Potrebna je požrtvovalnost, ki so jo sovjetski ljudje razdvovali na vsakem koraku, požrtvovalnost, kakršne zahodni svet ne more razumeti. Požrtvovalnost sovjetskega človeka je prišla do izraza zlasti v partizanskih junastvih za hrbtno nemške armade, Partizanska bomba in puška, partizanska množičnost, primeren teren (močvirje, gozdovi), nesebičnost na pomoč ljudstva partizanom — vse to je kaj kmalu prepražilo Nemce, da ima partizanski vojskovanje pravi pravcati strateški pomen.

Po bitki pri Kursku, ko je sovjetska vojska že prekosila sovjetskega številčno in v orožju, se je sovjetsko poveljstvo ravnalo dosledno po preizkušnih načet-

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

GENERAL BRADLEY, KOMANDANT AMERIŠKE 12. ARMADNE SKUPINE

Z 1,250.000 možmi sem vkorakal v Nemčijo

Na poti h Konjevu

Na desnem bregu Labe nas je pričakoval ruski vodilni, da bi nas popeljal v štab Konjeva. Tako sem si mogel ogledati rusko opremo, katere raznovrstnost me je zelo presenečala. Mi smo imeli vse kamione iste vrste in zato ni bilo težav z nabavo rezervnih delov. Pri Rusih pa sem v enem samem njihovem transportu videl ameriška, nemška in britanska vozila. Imeli pa so celo konjske vprege.

Mi bi lahko takrat prodrli prav do Berlina. Prav spričo tega pogosto kritizirajo generala Eisenhowerja. Ne smemo pa pozabiti, da so bili že pred tem določili okupacijske cone in da je bilo glede Berlina sklenjeno, da ga bodo razdelili na več odsekov in da se bo nemško glavno mesto znašlo sredi sovjetske okupacijske cone. O vsem tem so se pogovorili, preden smo prešli reko Ren; čeprav bi prodrli do Berlina, bi se potem morali spet umakniti nazaj na demarkacijsko črto.

Nekega dne me je Eisenhower poklical po telefonu in me vprašal, če bi se upal osvojiti Berlin. Ko sem mu pritrdil, se je zanimal, če imam že pripravljen načrt.

»Seveda,« sem mu odgovoril. »Tudi načrt je že pripravljen.«

»Izvrstno. Morda pa ste celo izračunali, koliko žrtev nas bo to stalo?«

»Po mnenju mojega štaba,« sem pojasnil, »bomo izgubili — če je pričakovati običajen odpor tako pomembnega objekta — nekaj sto tisoč mož.«

Prav ta številka je odigrala odločilno vlogo. Ameriško poveljstvo ni hotelo žrtvovati nekaj sto tisoč ljudi samo zato, da bi nastopilo proti že doseženemu sporazumu zaveznikov držav.

Nemci so disciplinirani

Hitler je ukazal, da se morajo vsi Nemci — možje, žene in otroci — boriti do zadnjega. Seveda pa tega niso storili. V nekem mestu, ki leži jugovzhodno od Frankfurta, smo našli le na navidezni odpor, v neki drugi vasi pa je skupina fanatikov jemala to povelje tako resno, da smo morali rušiti hišo za hišo.

Prebivalstvo se je v glavnem sprijaznilo z okupacijo. V skoraj vseh vseh so z oken razobesili bele zastave takoj potem, ko so se bile nemške enote umaknile. S te strani nismo imeli nobenih težav. Prej sem se bal dejanj, ki bi jih storili iz obupa ali iz bedastega herojstva, vendar so me oficirji, ki so dobro poznali Nemce, pomirili: »Ni se nam ničesar bati. Ti ljudje vselej slede sistem, ki prevzame pobudo, kakršnakoli bi že bila. Vojna pa bo za nje končana, brž ko se bodo vdali.«

Nemci so disciplinirano ljud-

stvo. Treba jim je le ukazovati in oni, v glavnem, izpolnjujejo povelja. Silno težavno pa nam je bilo najti ljudi, s katerimi bi mogli vzpostaviti civilno administracijo. V devetdesetih odstotkih vseh primerov smo imeli opravka z nacisti. Bilo je skoraj nemogoče najti sposobnega in dobronamernega človeka, ki ne bi bil član stranke.

»Amaterji« izvajajo umetniški program

H Konjevu sem odšel 5. maja. Po daljšem pogovoru v njegovem uradu so nas odpeljali v sosednjo sobo, kjer nas je že čakala pogrnjena miza z ogromnimi količinami hrane in pijače. Sedli smo. Ruski tolmač, ki je stal za Konjevim, se je nagnil, vzel steklenico z vodko in mi napolnil kozarec, Konjevu pa je v kozarec nalil belega vina. Ko sem ga presenečeno pogledal, mi je pojasnil, da »ima težave z želodcem«. To mi je služilo za razlog, da se še jaz tako izgovorim in si v manjši kozarec natočim vina. Prve zdravice so spremljali zmerni požirki vodke. Vendar ne dolgo. Temu se ni dalo izogniti: armadne skupine so želele srečo armadnim skupinam, artilerija artileriji, letalstvo letalstvu in tako dalje. Ob tej priložnosti sem moral popiti svojo vodko, kasneje pa sem se vrnil k vinu. Le tako mi je uspelo obdržati se na nogah.

Nato so nas odpeljali še v tretji prostor, kjer so nam priredili kratek umetniški program. Ta neverjetni Konjev je bil privlekel popolno baletno skupino, moške in ženske, ki so čudovito plesali. Program je bil povsem enakovreden prireditvam najboljših ameriških gledališč. Konjev me je opazoval in se pri tem smehljaj.

»Vsi ti so navadni rdečearmejci,« mi je dal vedeti po tolmaču.

Ko mi je Konjev kasneje vrnil obisk, sem dal pripeljati Mikeya Rooneyja in violinista Jašo Heifetza. Oba sta bila izredna. Nato sem naročil tolmaču:

»Povej maršalu, da sta ta dva povsem navadna vojaka. Amaterja...«

Konjev je bil očaran. Še bolj pa se je navdušil, ko so pred njim štiri pripadnice ženskega korpusa in štirje mladi vojaki v peklenskem ritmu zaplesali jitterburg.

Njegov obisk nam je povzročil precej glavobola. Eden izmed mojih oficirjev me je povprašal, kje naj bi nabavil vodko. Takoj sem se uprl: »Zakaj vodko? Oni so nas z njo postregli samo zato, ker je to njihova nacionalna pijača, mi pa jim bomo ponudili kako našo pijačo.« Nekateri so predlagali scotch, drugi so bili za burbon, bili pa so tudi taki, ki

so se navduševali za gin. Nazadnje smo se zedinili za martini, kar je predlagal eden izmed mojih adjutantov.

Konjev je prišel, potegnil požirek in zmajal z glavo. »Pre-močno,« je rekel po angleško, Brzkone se je ti dve besedi naučil na pamet, saj ga nisem nikoli slišal, da bi govoril po naše. Bil je zelo nezaupljiv.

Jahalnega konja za džip

Nenadoma so me poklicali nazaj v Združene države. Sporočilo o tem je prišlo v Eisenhowerjev

Zgodovinsko srečanje sovjetskih kozakov in ameriških vojakov na eni izmed saških cest

štab istega dne, ko me je obiskal Konjev. Eisenhower me je poklical že ob enajstih dopoldne:

»Znano mi je, Brad, da ste povabili Konjeva, vendar vas moram prositi, da pridete v Reims, brž ko bo odpotoval. Imel bi se nekaj pogovoriti z vami...«

To je bilo vse, kar mi je povedal. Nisem vedel, za kaj naj bi šlo, čeprav se mi je dozdevalo, da je posredi moja premostitev. Pričakoval sem, da me bodo poslali na Tihy ocean, kjer bi prav rad služil pod Mac Arthurjem. Konjev je tako pozno odšel, da sem v Reims prišel šele ob osmih zvečer. Eden izmed oficirjev me je odpeljal naravnost k Eisenhowerju. Generalisimus je bil v spremstvu svojega adjutanta že odšel domov. Našel sem ga pri kozarcu vina.

»Dober večer, Brad. Na vašem mestu bi najprej popil mo-

čan whisky, nato pa šele prebral tole...«

Washington mi je ponudil, naj bi prevzel položaj upravnik službe za nekdanje borce, kar pa mi ni bilo niti najmanj všeč. Raje bi še nadalje poveljeval. Eisenhowerju je bilo to dobro znano. Toda telegram je podpisal predsednik Združenih držav. Sicer pa tudi to ne bi bilo tako slabo. V naslednjih dveh letih sem namreč imel priložnost razčistiti na tisoče raznih problemov in se zato nisem nikoli ksal: tako sem lahko vsaj nekaj

Zgodovinsko srečanje sovjetskih kozakov in ameriških vojakov na eni izmed saških cest

storil za ljudi, ki so bili pod mojim poveljstvom toliko storili za me.

Eden izmed spominikov, ki sem jih bil prinesel iz evropske vojne, je bila ruska zastava, darilo Konjeva. To je bila zastava njegove armadne skupine. V zame-nu sem mu dal našo zastavo. Dodal pa sem še džip, na katerega karoserijo sem lastnoročno napisal posvetilo.

Bil pa sem prijetno presenečen, ko se mi je Konjev oddolžil s čudovitim kavkaškim žreb-cem, ki je mogel imeti kakih dvet let. Sprva sem ga hotel zve-ti s sabo v Združene države, kjer bi ga lahko uporabljal za raz-plod. Sveža kri vsekakor ne bi škodovala našim hlevom. Tedaj pa sem zvedel, da vojska ne bo imela več konj. Tako sem moral svojega kavkazca pustiti v Nem-čiji.

Stevo Virag:

BILA JE MED PRVIMI ŠTIRIMI SLOVENKAMI

Ko se je po dolgem času zavedla, je bila živčno in duševno čisto uničena. Bali smo se, da bi v takem stanju klonila. Pa ni klonila, vzdržala je, čeprav je po drugem zaslišanju ni bilo več nazaj v našo celico.

Potem sem prišla na vrsto jaz. Na prvem zaslišanju so hoteli od mene dobiti imena partizanov, ki so se zadrževali pri nas; kdaj so prišli, od kod so prišli, kdo jih je podpiral, kaj so delali in vse drugo. Čeprav sem vedela vse, sem molčala. Izgovarjala sem se, da nisem jaz gospodinja, ampak moževa mati, da ne poznam ljudi, ker sem se šele jeseni leta 1938 poročila na Podvratnikovo domačijo, zraven tega pa nisem imela časa za drugo, ker sem morala vedno delati na polju.

Tu je Fani mlo pomolčala in obraz ji je za trenutek dobil trde boleče poteze, ko je spet nadaljevala.

Gestapovcev moj zagovor ni prepričal. Niso mi verjeli, saj sem bila Ivanova žena in zato so smatrali, da žena ve, kaj dela mož. Takrat še namreč nisem vedela, da je Alojz Tomše vse izdal v upanju, da ga bodo izpustili in da bo dobil Podvratnikovo domačijo, kjer bi gospodaril. To sem zvedela šele mnogo pozneje. Pa tudi Tomšetova lakomnost po tujem in izdajstvo ga nista rešila in mu nista pomagala.

Z menoj so potem počeli vse kot z moževo sestro Terezijo, česar vam pa ne bom še enkrat pripovedovala, ker je bilo prestrašno in preveč ponižujoče, kar so delale te zverine z ženskami. Ves čas zasliševanja in mučenja sem mislila na moža, zakaj nisva odšla v partizane in na to, da trpimo za našo pravično stvar vsi in da nismo sami. To mi je pomagalo, da sem vzdržala vse strahote in načine mučenja in da nisem klonila.

S pomočjo moževe mame in drugih sojetnic, saj nas je v celicah bilo zaprtih skupaj 10 in še več, sem počasi okrevala. Pri tem nam je spet mnogo pomagala Lipužičeva, ki nam je skrivaj prinašala vse, kar je mogla dobiti in prinesiti.

V celicah so bile obupne razmere. V že tako tesnem prostoru nas je bilo stlačanih 10 in še več žensk brez najmanjših higienskih potrebščin, bile pa smo vse pretepane, črne in ranjene po telesih Nadlegovale pa so nas še bolhe, stenice, uši in druga golazen. Še vode nismo dobile, da bi se vsaj redno umile, da o hrani in drugem sploh ne govorim, saj sta bila pretepanje in surovost na dnevnem redu.

Cez nekaj dni so me ponovno poklicali na zaslihanje. Začelo se je vse kot prvič. Tokrat so hoteli zvedeti za partizanska imena partizanov, ilegalcev ter tistih, ki so jih podpirali. Teh imen nisem poznala, vsaj vseh ne. Molčala sem. Spet je sledilo pretepanje in vse tisto kot prvič. Toda tokrat niso šli do skrajnosti. Vse to početje gestapovcev z menoj pa je iz kabine gledal moj mož Ivan, katerega so že pred menoj zasliševali in pretepanji v istem prostoru, potem so ga pa zaprli v kabino. Lahko si mislite, kako mu je bilo pri srcu, ko je videl tiste po-beznele zveri, kako ravnaajo z njegovo ženo.

Ko so ga po prenehanju pretepanja spustili predme, sem se skoraj onesvestila. Bil je strašen na pogled. Ves obraz je imel razbit in krvav. Potem so mi zapovedali, naj ga umijem. Slabost me je obhajala in solze so mi tekale po pretepenem obrazu, ko sem mu umivala razmesarjeno glavo, obraz in telo. Povsod je bila sama rana. Z možem nisva smela govoriti, toda najin pogled je govoral dovolj. Dobro sem vedela, da to zverinsko pretepanje pomeni konec.

Tudi druge ljudi so enako pretepani dan in noč, posebno še Azmanovega Miha iz Paške vasi. V Starem piskru sem zadnjič videla moža Ivana, njegovo sestro Terezijo in mnoge druge. Pozneje so bili ustreljeni kot talci v Mariboru. Kot talec v Mariboru je bil ustreljen skupaj z možem Ivanom in njegovo sestro Terezijo tudi moj brat Jože Menih, ki ga je izdal Tomše. Nemci pa kljub izdati svu niso prizanesli niti našemu hlapcu Alojzu Tomšetu. Tudi njega so ustrelili kot talca.

Sedemdesetletne moževe matere Jere v Starem piskru niso zasliševali. Verjetno se jim je zdela prestara za njihova zverinska početja. Kljub starosti in bolehnosti je vse težave v zaporu in vse udarce, tudi izgubo sina in hčerke in izropanje domačije, junaško prenašala. V zaporu ni tarnala in ne klonila, čeprav ji je moralo biti zelo huđo ob vsem tem. Kadar ni boderila drugih, je molče prenašala vse te grozote.

Taborišče Borl

Tam kjer Drava napravi oster ovinek, ko mimo starodavnega Ptujca priteče do haloških hribov, stoji na griču tik nad Dravo stari fevdalni grad Borl. Nemški okupatorji — bolje rečeno gestapovci s svojimi domačimi izdajalci in pomagači, so prav ta grad izbrali za zbirno taborišče za vse rodoljubne Slovence iz Stajerske. Sem so jih vozili iz raznih zaporov po zverinskem mučenju, kjer so jih potem dalje mučili, izbirali in pošiljali kot talce v Maribor, v Stari pisker in drugam, kakor tudi v taborišča smrti Dachau, Mauthausen, Auschwitz in drugam.

Okrog prvega junija 1942. leta so v to taborišče pripeljali tudi Fani in sedemdesetletno moževo mater Jero.

V taborišču so vladale strašne — prav srednjeveške — tlačanske razmere. Interniranci so spali na pogradih, ki so bili narejeni iz grobih neglajenih desk in to v tri nadstropja. Vsa posteljina jim je bila nekaj kocev, raztrganih, umazanih in us'vih cunj.

Hrana je bila zelo slaba in zelo pičla. V taborišču je moril tifus, razsajala je krvava griza. Ljudje so bili vsi opraskani od srbečice, mučile so jih uši, ki so jim lezle v rane po razbitih telesih, dalje bolhe, stenice in druga golazen.

Največje težave so bile z vodo. Te enostavno na gradu ni bilo. Za brano so jo ženske nosile v škafih na glavi iz provizorično narejenega studenca v gozdu pod gradom. Za umivanje pa so jo moški vozili v sodu, ki je bil privezan na garah, od Debelaka pri dravskem mostu.

Izmed vseh policistov in gestapovcev je bil najhujši — vrag v živi podobi — gestapovec domačin iz Laškega. Ta je uprizarjal posebne orgije in je posebno kruto postopal z mladimi dekletji. Bil je pravi sadist. Dekleta je tepel z gumijevko in z vsem, kar je imel v rokah, vpil je nad njimi kot zverina, jih brcal s škornji, suval v prsa in drugam, jih vlačil za lase in počenjal še mnoge druge hudobije. Cesto je polil vodo po parketu, potem pa zahteval od deklet, da vodo pobrišejo in parket zloščijo, itd.

Nekega dne, ko smo kopale v vinogradu na pobočju hriba pod gradom, mi je Delejeva Marta iz Gorenjega rekla: »Fani, ali bomo še kdaj v Smartnem ob Paki?«

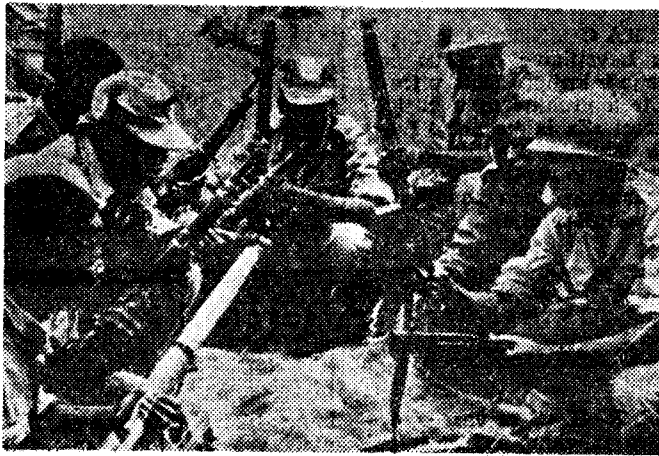
Od tega vprašanja, na katerega od nas nobena ni mogla dati pravega odgovora, je minilo le nekaj ur, ko so gestapovci popoldne pri apelu poklicali ven naslednja dekleta: Marta Delejevo, Štefko Irman, Lojzko Primožič, Cilko Ježovnik, Zalko Puncer, Sumljakovo iz Paških vrhov in druge, katerih imen se več ne spominjam. Slutile smo, da se bo zgodilo nekaj strašnega. Dekleta so bila ob odhodu vsa solzna in zmešana. Z gnevom in bolečino v srcu in skoraj brez besed smo se poslovile. Samo oči so še govorile, ko so jih gnali proti kamionom, ki so čakali spodaj na cesti. Odgnali so jih za vedno. Takrat smo se videle zadnjič. Nobena od odgnanih deklet pa nikdar več ni videla Smartnega ob Paki.

(NADALJEVANJE)

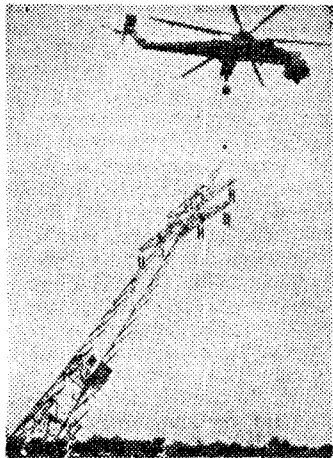
V besedi ...

PREMAGOVANJE OVIR s pomočjo vrvi lahko pride kdaj prav vsakemu vojaku. Posebno pa to še velja za burmanske vojake (enega izmed njih vidimo na sliki) glede na okolnost, da se morajo v skoraj neprenehnih džunglah in planinah še vedno boriti z raznimi uporniki

ANGOLSKI UPORNIKI dosegaajo večje uspehe v boju s portugalsko kolonizatorsko vojsko. Na sliki vidimo skupino upornikov z zaplenjenim orožjem v rokah

HELIKOPTER—DVIGALO omogoča hitrejšo postavljanje mostnih konstrukcij, daljnovodov itd. Na sliki vidimo ameriški helikopter—dvigalo »S-64«, kako dviga osem ton težak stolp za daljnovod

... in podobi

Vtisi s poti po Madžarski

Poljak zasluži mesečno povprečno 1650 zlotov, plača pa za kg kruha približno 3,50 zlotov in za kg svinine kakšnih 34,60 zlotov. Zaposleni češkoslovaški državljani s povprečnim zaslužkom 1448 kron na mesec kupi kg kruha za 2 kroni 60 vinarjev, kg svinine pa za 28 kron. Na Bolgarskem pa je slika takšna: povprečni mesečni zaslužek znaša 83 levov, kg kruha stane 15 stotink (1 lev — 100 stotink), kg svinine 1 lev 47 stotink, kg govedine pa približno 1 lev 25 stotink; tudi tu je najdražja teletina, za kg katere mora kupec plačati 1 lev 53 stotink. Romunija: povprečni mesečni zaslužek znaša okrog 700 lejev, za kg cenejšega mesa je treba izdati 13 lejev 50 banov. In — naposled — še ZSSR; računati je treba, da znaša mesečni zaslužek v tej deželi kakšnih 85 rubljev (1 rubelj — 100 kopejk), kg kruha je moč kupiti za 12 kopejk, kg teletine pa za 2 rublja 50 kopejk.

Madžar prejme mesečno povprečno kakšnih 1654 forintov in plača za kg kruha 3 forinte, za kg govedine 23 in za kg svinine okrog 30 forintov. Izdatki za živila niso torej niti na Madžarskem ravno majhni, zaradi česar kupujejo ljudje v tej deželi mnogo stvari na upanje (s kreditom) in sicer: radijske in televizijske sprejemnike, magnetofonske aparate, gramofone, kolesa, motorna kolesa, fotografske aparate, pohištvo, športne potrebščine in glasbila. V kolikšnem obsegu živijo Madžari na račun pričakovanega zaslužka, je razvidno iz tehle številke: kreditna posojila, ki so leta 1958 znašala 200.000.000 forintov, so leta 1963 dosegla skoraj eno milijardo forintov.

Kreditov nikakor ne smemo istovetiti z navadnimi dolgotv. Dejstvo, da se je npr. v 5. letih na Madžarskem število avtomobilov na cestah popeterilo, je posledica močno povečanega kreditiranja. Mi vsi vemo, da nam naš avto prihrani mnogo časa in raznih drugih stroškov. Ljudje uporabijo velik del kreditov — kakor povsod po svetu — za nakup stanovanj. V madžarskih okrajnih glavnih mestih je danes 21 % stanovanj več, kot jih je bilo leta 1949; v Budimpešti se je, seveda v istem razdobju, povečalo število stanovanj samo za 16 %, kar povzroča vsakomur, ki se hoče priseliti v glavno mesto dežele, izredne težave. Kako močno je napredek prehitel Madžarsko, nam utegne pojasniti pomenljiv statistični podatek: v vsakem šestem stanovanju na Madžarskem imajo danes televizijski sprejemnik, toda med šestimi stanovanji je komaj prebivalec enega samega stanovanja na voljo stranišče na vodo (angleško stranišče).

Na račun tega ne smemo zbijati šal. Postušajmo rajši, kaj nam pripoveduje o starih časih János Bodogány, prebivalec nedavno elektrificirane vasi Aporliget:

»Ko je moj ded pred malone 80 leti postavil tu prvo ilovično kočjo, so se klatili tod še rokovanjaci, brzkone poslednji... Ded je vedel povedati o njih marsikaj zanimivega. Tedaj so bili zimski večeri temni in dolgi. Petrolej je bil drag. Moj ded se je prvi naselil v tem kraju, kmalu so prišli za njim drugi, povratniki iz Amerike, ki v tujini nikakor niso mogli zaživeti. Iznajdljivost? Prav zares, človek je moral biti iznajdljiv. Po poklicu nisem bil opekar, vendar sem se naučil izdelovati opeko. Ilovice je bilo v izobilju, več ko zadosti. Prišli so zgradili prve

Periskop na 46. vzporedniku

hiše iz svojih ilovičnih opek. Danes gradimo, kajpada, drugače in tako je tudi prav. Nisem ljubosumen. Leta 1937 je bilo 90 % vaščanov nepismenih. Devetdeset odstotkov! Seveda jih je med starejšimi ljudmi še danes nekaj. Odrasli zahajajo pridno v šolo. Imel sem učenca, ki je sedel v istem razredu s svojim — sinčkom...«

Vas, o kateri pripoveduje ta stari učitelj, je danes vsa razsvetljena. Tu in tam je slišati radio, iz mnogih hiš se tihotapi skozi okna na cesto svit modre televizijske svetilke. Vendar vlečejo vaščani še vedno vodo iz vodnjakov — in najsodobnejše poslopje revne vasi je moderna stavba za otroške jasli. Za te jasli je potreben električni štedilnik, hladilnik, grelna naprava in višinsko sonce. Nedvomno bodo tudi tu morali poskrbeti za kredit! In to je tipično: leta 1963 dokončana elektrifikacija madžarskega podeželja poraja nadaljnje hlepenje po kreditih.

Hlepenje po predmetih sodobne uporabe je tako silno veliko, da dela kdaj pa kdaj madžarski izvozni industriji hude preglavice. Tedensko glasilo Zedinjene delavsko-kmečke partije »Figyelő« je npr. poročalo, da se je v teh letih zaradi izredno povečane domače porabe delež izvoza strojev pri celotnem madžarskem izvozu zmanjšal za 6 %. Izvoz madžarskih strojev v zahodne dežele znaša komaj 2 % celotnega madžarskega izvoza. Kadarje vlada mora upoštevati še druge objektivne težave, npr. razumljivo pomanjkanje kvalificirane delovne sile, nezadostna izobrazba vodilnega kadra pa, ki je za nekdanj manj razvito deželo normalen pojav, povzročajo subjektivne napake, zoper katere se Partija močno prizadevno bori. Naj omenimo neki takšen pojav, ki so ga ostro kritizirali: izgradnja keramične in perlitne tovarne. Ta je začela pred 5 leti obratovati v Kebanyi. (Keramsit je lahek gramozni nadomestek, perlit pa bisernjak.) Stroški za zgraditev tovarne so znašali 11.500.000 forintov, toda 4 leta po otvoritvi tovarne je moral neki madžarski časniki ugotoviti:

»Drage stroje požira rja in vse skupaj pokrivajo neverjetne količine prahu.«

Kaj se je zgodilo? Naj citiramo!

»Svoječasno so načrte takoj odobrili. Medtem se je pokazalo, da je proizvodnja keramsita na Madžarskem predraga, da požira velike količine električne energije, in da je tudi proizvodnja perlitna predraga... Proizvodnja je stekla... Tovarna pa je proizvajala keramsit samo nekaj mesecev, ker je bilo takoj jasno, da so bili stroji napačno planirani, da zmogljivost enih ne ustreza zmogljivosti drugih. Pokazalo se je tudi, da je bila kakovost proizvodov tako draga in slaba, da jih nihče ni mogel uporabiti. Po vnaprejšnjih računih bi morala znesti cena kubičnega metra keramsita 234 forintov, dejansko pa je znesla 800 forintov. Ustanova za določanje cen je naložila tovarni dolžnost, naj prodaja kubični meter keramsita po 200 forintov. Zaman, niti po tej ceni ga ni hotel nihče kupiti. Še danes je porazmetanega po dvorišču tovarne kakšnih 1000 kubičnih metrov keramsita. Kaj bi bilo treba napraviti z dragimi stroji? Šef inženir v tovarni za proizvodnjo lahkega betona in izolirnega materiala Imre Patarsza (lahko je dokazati, da je tovariš Patarsza kot pristojni šef inženir za to industrijsko stroko načrte poznal in jih celo odobrili), meni, da je moč večino strojev uporabiti edinole še kot staro železo... Direktor Petro (v času načrtovanja so bili Petro, pristojnemu industrijskemu direktorju, načrti znani ter jih je pozitivno ocenil) je pritrilid mnenju šefa inženirja.«

Tako je pisal »Nepszabadsag«.

Ne glede na pomanjkljivo kvalifikacijo številnih vodilnih ljudi, kakršno graja ta kritika, naletemo še na neki nadaljnji objektivni problem madžarskega narodnega gospodarstva, na pomanjkanje električne energije. Če bi bilo Madžarski na voljo več električne energije, bi bilo mogoče ne le rešiti tovarno, katere proizvodnja je zdaj predraga, marveč bi bilo moč v vsej deželi proizvajati še več aluminija. Na Madžarskem pridobijo vsako leto 1.500.000 ton boksita, surovine za proizvodnjo aluminija; to je približno 13 % celotne količine boksita, ki ga pridobijo na leto vse evropske države skupaj. Pred vojno so morali Madžari izvažati 90 % boksita, danes pa ga več kot polovico predelajo doma. Ker se je v tem razdobju pridobivanje boksita potrojilo, proizvedejo danes Madžari 35-krat večjo količino glinice kot pred 29 leti. Če bi imeli na voljo več električne energije, bi bila lahko njihova proizvodnja 70-krat večja kot pred vojno. Madžari se zaradi tega prav posebno zanimajo za gigantski objekt, ki ga Jugoslavija in Romunija skupaj gradija pri Djerdanu. Verjetno bodo sodelovali, saj pomeni več električne toka cenejšo energijo. Madžarska dežela pa ne hlepi po ničemer tako kakor po električni energiji.

J. N.

Mladinska knjiga podelila Levstikove nagrade

Mladinska knjiga je tudi za leto 1964 podelila stalne Levstikove nagrade za najboljšee prispevke mladinske literature. Na predloge žirije in v soglasju s svojim založniškim svetom je založba podelila šest nagrad.

Za ilustracije je tudi LIDIJA OSTERC prejela Levstikovo nagrado. Knjiga Ele Peroci »Hišica iz kock«, za katero je pripravila ilustracije, učinkuje lahko, igrivo. Grafično oblikovani predmeti so razvrščeni na belih in barvnih površinah in povezani v živo pripoved, ki se s tekstom prijetno sklada.

Prof. dr. ing. FRANCJE AVČIN je prejel Levstikovo nagrado za svoje leposlovno delo »Kjer tišina šepeta«. Knjiga izraža veliko mero ljubezni do naših gora in naše zemlje in kljub svojim potopisnim podajanjem sodi med leposlovna dela.

Za poljudnoznanstveno delo »Svet zvoka in glasbe« je prejel Levstikovo nagrado prof. Miroslav Adlešič. V delu je avtor združil vsa dosedanja dognanja o zvoku s fizikalnega in fiziološkega stališča. Pretežen del knjige je namenjen glasbilom. Knjiga predstavlja prvo tovrstno delo pri nas.

ANČKA GOŠNIK-GODEC je prejela Levstikovo nagrado za ilustracije v knjigi »Zlata ptica« in »O treh grahih« in v knjigi Ele Peroci »Za lahko noč«. Ilustracije izražajo pravilčno, pa tudi vsakdanjo resničnost. Otrokom prinašajo novo znanje in poglobljajo doživetje.

Žirija je menila, da je po zaslugi ilustratorja TONETA ZNIDARŠIČA učbenik »Nauk o človeku« dosegel svoj namen in mu zato podelila Levstikovo nagrado. Njegove risbe so trdne in čiste. Sestavine so ločene z barvo. Tako učence hitreje in natančneje dojemajo vsebino knjige.

Na lanskoletni razpis izrednih nagrad za leposlovna in poljudnoznanstvena dela za otroke ali mladino ter za ilustracije v tovrstnih knjigah je Mladinska knjiga prejela 17 rokopisov, vendar ni nobenega izbrala za nagrado. Za odkup je predlagala tri rokopise ter biografski tekst z naslovom »Pioniri jugoslovenske nauke« za izredno Levstikovo nagrado.

Mladinska knjiga je tradicionalno podelitev Levstikovih nagrad združila z razstavo ilustracij in knjig v Moderni galeriji. Ob tej priložnosti je založba priredila dvodnevni simpozij o problemih povojne mladinske književnosti, na katerega je povabila številne domače in tuje goste. Na simpoziju je s svojimi prispevki sodelovalo sedem domačin in osem tujih strokovnjakov za mladinsko književnost. Med tujimi gosti je bil domala celotni izvršni odbor Mednarodnega kuratorija za mladinsko književnost.

Z. Č.

Antologija alžirske književnosti

Pred kratkim je izšla pri zavodu Borec Antologija alžirske književnosti, ki jo je po podobni italijanski izdaji priredil, oziroma prevedel in preprešnil Miroslav Košuta. To je izbor poezije in proze, ki nam odpira pogled na skoraj neznan svet duha in miselnosti alžirskega naroda, v njegovo bližino in polpreteklo zgodovino, ki je zaznamovana s petatom trpljenja pod jarmom kolonializma in ki se je razpletla v zmagovit boj za osvoboditev.

Ena izmed značilnosti alžirske književnosti je izražena v besedah pesnika Maleka Haddada, ki jih beremo kot moto k predgovoru antologije: »Jaz, pesnik, pojem v francoščini, in nikar se ne čudi, prijatelj, mojemu naglasu: moje jezikovne napake so posledica kolonializma.« Kolonializem je namreč — je navedeno v predgovoru — načrtno, z znanstveno natančnostjo izvajal svoje opravilo razčlovečenja: prepovedal je, da bi Arabci govorili in pisali v arabščini, in celo, da bi govorili in pisali v francoščini. Fašisti in kolonialisti sploh niso priznavali alžirskega naroda. Uradna anketa iz leta 1954 je pokazala, da od dveh milijonov alžirskih otrok med šestim in štirinajstim letom komaj tristo tisoč obiskuje osnovne šole, pa še v teh so poučevali arabščino kot tuj jezik... Kolonialisti so zavirali celo poučevanje korana, kajti tudi pri najbolj zaostalem načinu pouka se je v desetletjih znova in znova porajalo neko enotno mišljenje, posebno pri stotisočih alžirskih otrocih, ki so bili, predvsem na podeželju, brez modernih šol. Tako je koranska šola postavila prve temelje književnega jezika, hkrati pa je bila spodbudnik enotnosti dežele.

Brez pretiravanja lahko zapišemo, da je Zavod Borec napravil z izdajo te antologije naši kulturni javnosti veliko uslugo.

V antologiji, ki jo je izdal zavod »Borec«, so objavljeni

F. S.

Tujina se zanima za »Marš na Drinik«

Jugoslovanski film Zike Mitrovića »Marš na Drinik« so zdaj kupile že naslednje države: Francija, Združene države Amerike, Kanada, Japonska, Indonezija, Češkoslovaška, Kuba, Alžirija, Tajska, Hongkong in še večje število azijskih in afriških držav. Računajo pa, da bo film kupila tudi Sovjetska zveza.

Pravni nasveti

K. R. C. C. Iz vašega pisma so razvidni naslednji pomembnejši podatki: v narodnoosvobodilno vojno ste vstopili prostovoljno dne 15. junija 1942. leta; v narodnoosvobodilni vojni ste bili ves čas od vstopa v partizane pa do osvoboditve oziroma do 15. junija 1945. leta; za zasluge v narodnoosvobodilni vojni ste prejeli več odlikovanj; stari ste danes 39 let; imate tudi dva nepreskrbljena otroka, od katerih je eden invalid in sedaj živi v domu invalidne mladine v Kamniku; zaposleni ste kot snažilka v mizarški delavnici, kar je za vaše zdravje dokaj naporno delo (stalni prah); vaši povprečni mesečni dohodki znašajo 32.500 dinarjev; od tega zneska vam določen odstotek odtegujejo za otroka, ki je v domu invalidne mladine; celotne delovne in posebne dobe

imate 14 let in 3 mesece. Zanima vas, zlasti ker se težko preživljate z navedenimi dohodki, ali imate pravico do občinske priznavalnine oziroma do posebnega dodatka k plači?

Vprašanje občinskih priznavalnih je vsaka občinska skupščina v Sloveniji rešila na svoj način. Večina občinskih skupščin je sprejela posebne odloke o priznavalnih za udeležence narodnoosvobodilne vojne. V teh odlokih so navedeni premoženjski in družinski pogoji, pa tudi drugi kriteriji, ki jih mora izpolnjevati udeležene narodnoosvobodilne vojne, da pridobi pravico do občinske priznavalnine. Kakšni so kriteriji, premoženjski in družinski pogoji v odloku vaše občine, sicer ne vemo, ker vseh teh odlokov tudi ne poznamo, toda svetujemo vam, da se neposredno

sami osebno zglosite pri upravnem organu občinske skupščine za vprašanja invalidov in borec, kjer bi se seznanili z vsebino odloka, po drugi strani pa bi vam uslužbenec tega upravnega organa lahko pojasnil, ali izpolnjujete ali ne izpolnjujete pogojev za občinsko priznavalnino. Če bi eventualno ne izpolnjevali vseh pogojev za občinsko priznavalnino, kar pa sicer ne vemo, pa bi verjetno lahko upravni organ za vprašanja invalidov in borec posredoval pri upravnem organu za socialno varstvo, da bi tisti odstotek od vaših rednih mesečnih dohodkov, ki jih sedaj plačujete za otroka, prevzel v breme proračunskih občinskih finančnih sredstev. Obrnite se tudi za pomoč na občinsko združenje zveze borec.

Do posebnega dodatka k plači so upravičeni vsi tisti udeleženci narodnoosvobodilne vojne, v katero so vstopili pred 9. septembrom 1943. leta in imajo vsaj 15 vstevnih let

za pokojnino, od tega 10 let delovne dobe, ki so v rednem delovnem razmerju in imajo manjše dohodek kot je republiško povprečje dohodkov kvalificiranih delavcev. Pripominjamo, da se enojno vzeta doba v narodnoosvobodilni vojni šteje kot delovna doba, da se torej le drugi del (od dvojnega šteta) šteje kot posebna doba in se ta del ne všteta v delovno dobo. Po podatkih, ki ste nam jih navedli, vam torej manjka le 9 mesecev do 15 vstevnih let za pokojnino. Čim boste dosegli 15 vstevnih let, torej čez 9 mesecev, vložite takoj zahtevek za posebni dodatek k plači na komunalni zavod za socialno zavarovanje. Zahtevek vložite že pred iztekom 9 mesecev, tako da boste takoj po 9. mesecu prejeli ta dodatek. Za pomoč v tej zadevi se obrnite na kadrovsko socialno službo podjetja, kjer ste zaposleni. K zahtevku predložite tudi vse potrebne dokumente.

Miodrag
TripkovićNOČ
OBRAČUNA

— Vem, da bom v vaših očeh veljal za strahopetca, — je nadaljeval fant, — toda prav temu, da me je bilo takrat strah, se imam zahvaliti, da sem živ. Sam ne vem, kdaj sem se znašel pod posteljo. Hip kasneje sta vstopila dva moža. Eden od njiju je bil tisti z močnim glasom. Ni mi bilo težko ugotoviti, da je res on. Takoj ko je stopil v mojo sobo, je tiho rekel spremljevalcu: »Odpeljite ju in opravite z njima. Potem pa se podvizajte k Trivini koči pod Belo steno. Tam bomo praznovali Prvi maj in si dan, dva odpočili.« »Razumem, tovariš Obrad,« je odvrnil drugi in odšel.

Majord je znova poskočil v naslonjaču. Spet ime človeka, ki mu je prizadejal toliko muk in ki ga je zasledoval brez uspeha! Tudi tokrat ga je to ime spravilo v bes in v prvem hipu ni docela dojel fantovega pripovedovanja. Kakor skozi meglo je slišal konec zgodbe:

— Kmalu sta odšla. Mati pravi, da so bili štirje oboroženi možje. Samo nekaj minut kasneje sem zaslišal dva kratka rafala blizu hiše. Po materinih krikih — stekla je bila tja — sem vedel, kaj se je zgodilo očetu in bratu.

Majord si je že opomogel od trenutne zmedenosti, ki jo je bilo povzročilo presenečenje. Ime partizanskega komandanta, zaradi katerega je vzplamtel kot kup suhe slame, je začelo bledeti pred tistim delom fantove pripovedi, v katerem se mu je ponujala izvrstna novica.

— Koča pod Belo steno? — je polglasno vprašal ter si v mislih urejal sliko ozemlja okrog mesta in njegove okolice. Ker se mu to, lahko bi rekli, ni povsem posrečilo, je vstal, stopil k pisalni mizi in iz nje izvlekel specialko mesta in okolice. — Bela stena, — se je na nekem mestu na zemljevidu ustavil s svinčnikom, — to je pa daleč od Orahovca. Kolikor lahko vidim, je to precej strma in nedostopna stena in na njej ni nobene hiše. Vraga, niti na misel mi ni prišlo, da bi tja poslal narednika Hinnermana.

— Do koče se lahko pride iz dveh smeri, — je vneto pohitel fant. — Ena vodi iz doline, iz vasi Stanislavljevičev, druga pa zahodno od Orahovca, po stezi, ki jo zelo dobro poznam. Kot navdušen planinec sem šel dvakrat po njej do Trivine koče, od tam pa sem plezal do Bele stene.

Majord je podrgnil z roko po nagrbnatem čelu.

— Steza iz doline se mi zdi bolj pripravna, — je rekel in za spoznanje priprl oči, — a poznate jo samo vi, moj mladi prijatelj, moji ljudje pa ne.

— Jaz bi jih vodil! — je vzkljnil fant.

— Na lepem ste postali pogumni, — se je von Kempfer premeteno nasmehnil, — sinoči, ko so vam odpeljali očeta in brata, da bi ju ustrelili, pa niste bili. Če bi bili bolj pogumni, bi morda, tako skriti pred banditi, lahko storili kaj, kar bi vašim rešilo življenje.

Fant je sklonil glavo. S prsti je začel razblinjati kapljico žganja na stekleni plošči.

— Priznam, — je rekel počasi, — da sem bil včeraj strahopetec. In prav zato bi rad kaj storil. Maščevati hočem očeta in brata. Te bandite hočem kaznovati. — Njegov pogled je spet vzplamtel, ko je padal na von Kempferjev obraz. — Gospod, prepričan sem, da mi ne bo spodletelo. Dajte mi petnajst vaših vojakov in odpeljal jih bom h koči, kjer so partizani. Potem bo šlo vse lahko.

Majord se je zopet nasmehnil.

— Do tega trenutka, ko bo šlo vse lahko, mora priti petnajst ljudi neopazeno do koče. Zelja po maščevanju spreminja vašo prirojeno bojzljivost vse bolj v željo po pustolovščinah. Da, to ni več pogum, ampak želja po pustolovščinah. Ali ima smisel tvegati petnajst ljudi samo zato, ker vam ni več do življenja in bi radi tako naredili samomor?

— To ni nikakršna pustolovščina, — se je uprl fant. — In meni še malo ni do tega, da bi umrl. Partizani vedo, da so na varnem, in prav to njihovo samozavest je treba izkoristiti.

— Vse bolj ste mi všeč, — so se majorjeve debele ustnice raztegnile v nasmeh. — Odkrito vam priznam, hotel sem preizkusiti vaš pogum. Zdaj pa mi povejte svoj načrt. Človek, ki si tako želi, da bi se nekomu maščeval, lahko napravi v slepem sovraštvu neodpustljive napake ali pa poenostavi položaj in najde najboljšo pot, kako naj svoj namen spremeni v dejanje. Zdi se mi, da ste vi človek te, druge vrste.

Fant je začel razlagati svoj načrt, kot bi čakal le na te majorjeve besede.

— Prepričan sem, da se partizani počutijo docela varne v koči pod Belo steno. Danes je njihov praznik in prav gotovo bodo zvrnili kakšen kozarček, razen tega pa bi si radi tudi odpočili, kot je rekel njihov vodja. Iz vsega tega jasno sledi, da se jim ne bo zdelo potrebno, da bi se zavarovali. Če pa se bodo, vam to ne bo povzročalo hudih preglavic.

Majord je nekajkrat pokimal in tako pokazal, da se strinja. (Nadaljevanje)

Ob dveh obletnicah Rudolfa Maistra

Letos 29. marca je preteklo 91 let, kar se je v Kamniku rodil Rudolf Maister, kasnejši general in pesnik. Letos se spominjamo 30-letnice njegove smrti.

Po šolanju na gimnaziji v Kranju in Ljubljani je Maister vstopil v kadetnico na Dunaju. Kasneje je kot avstro-ogrski oficir služboval v Ljubljani, Celovcu, Przemslu, Celju in Mariboru. Veljal je za slovensko usmerjenega človeka in je ves čas vzdrževal stike z znanimi slovenskimi pesniki in pisatelji.

Ob koncu prve svetovne vojne se je znašel v Mariboru, kjer so ga 26. septembra 1918 izvolili v tedaj še ilegalni slovenski narodni svet. Ob razpadu črnozlate monarhije je kot slovenski oficir z najvišjim činom postal predstavnik slovenskih nacionalnih plasti v Mariboru in v vsej severni Sloveniji. Kot tak se je znašel na čelu širokega nacionalnega in tudi socialnega gibanja mnogih tisočev slovenskih vojakov, ki so v svojih revolucionarnih težnjah dejansko leta 1918 izvedli slovensko vstajo. Zgodovina se bo vedno spominjala imen kakor so Slobodnik, Malgaj, Šefman, Kristan, Lavrič, Rostohar, Badjura, Ude, Martičič itd., ki so kljub neizkušeni in včasih tudi napa-

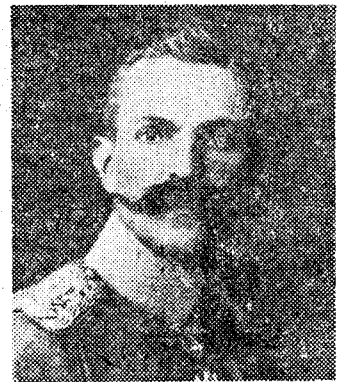
kam z orožjem v rokah v odločilnem trenutku zakoličili meje slovenske narodne skupnosti.

Naše zgodovinske stoji glede pravilnega vrednotenja razdobja ob koncu prve svetovne vojne in prvih let takratne kraljevine SHS še pred velikimi nalagami. Takratna kraljevina s svojim dinastičnim in velikosrbskim konceptom iz razumljivih razlogov ni bila zainteresirana za to, da bi se pojasnila resnica in priznale zasluge za ustvaritev jugoslovanske države tudi slovenskim upornikom. V takratni jugoslovanski armadi pa so bile prav tako zelo močne, če ne sploh prevladujoče solunške tendence, zaradi katerih so praktično zanikali pomen slo-

venskih borcev za severno mejo in jim neprestano očitali, da so bili do takrat sovražniki. Mnogih niso niti prevzeli v bivšo jugoslovansko vojsko.

Druga pomembna značilnost slovenskega uporniškega gibanja v tem času je v tem, da so bili njegovi udeleženci v ogromni večini demokratično razpoloženi republikanci. Mnogi so že v bivši Jugoslaviji nadaljevali svoj boj v vrstah delavskega gibanja, med NOB pa jih je spet ogromna večina našla svoje mesto v vrstah Osvobodilne fronte. Ljubljanska vlada se je leta 1918 zato podzavestno zelo bala, da ne bi uporniško gibanje ušlo izpod njenega nadzorstva in zavilo v levo. Zato so se njene koristi tako hitro ujele s cilji beograjske monarhije.

V teh zapletenih, še zelo malo raziskanih in objavljenih odnosih je tudi Maister doživel tragiko pozabljenega človeka, ki je opravil svojo nalogo in zato ni bil več potreben. Umril je razmeroma mlad, v enainštiridesetem letu, vendar živi v častnem spominu svojih soborcev za severno mejo, pa tudi med ljubitelji lepe slovenske besede in poezije, ki ji je posvetil, čeprav vojak, najlepše mesto svojega poslanstva.

tom iz razumljivih razlogov ni bila zainteresirana za to, da bi se pojasnila resnica in priznale zasluge za ustvaritev jugoslovanske države tudi slovenskim upornikom. V takratni jugoslovanski armadi pa so bile prav tako zelo močne, če ne sploh prevladujoče solunške tendence, zaradi katerih so praktično zanikali pomen slo-

Umorili so jo v Mrzli rupi

Katarina Rutar

Pri trindvajsetih je bila Katarina Rutar intendantka. Naslednjega leta, 1943, je napravila učiteljski tečaj in poučevala otroke v Čadrgu in Tolminskih Ravnah. Svojim učencem je na vsakem koraku utrjevala zavest, da bodo svobodno delali in ustvarjali novo domovino. Tako je bilo do usodnega dne 12. marca 1945.

Tistega dne je obiskala svojega brata Ivana v Gregorčičevi brigadi, ki je bila tiste dni na Vojskem. Vso noč sta se pogovarjala in kovala načrte za svetlo prihodnost. Zjutraj sta se poslovila. Katarina se je odpravila domov. Pot jo je vodila skozi Gorenjo Trebušo in Krtovšče.

Nenadoma je padla v nemško zasledo. V nemški tolpi je bil tudi neki bivši partizan. Poznal je Ivana. S tem je bila usoda Katarine zapečaten.

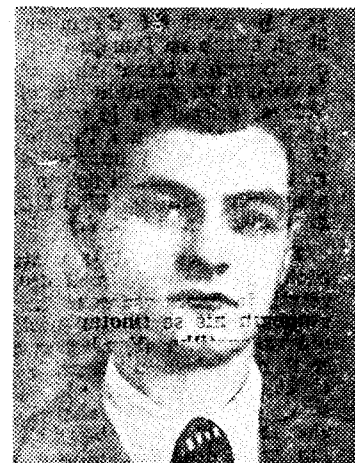
Surovo so ji naložili na hrbet municijo. Tri dni, v hudem mrazu, jo je nosila. Zadnji dan mučeniške poti, bilo je pri Kolencu v Mrzli rupi, so ji iztrgali vse lase in izbili zobe. Ko je zjutraj njeno sonce zadnjikrat vzšlo, so jo odvedli iz hiše. O tistem, kar se je potem zgodilo, je povedal obveščevalec Gregorčičeve brigade:

»Izza zaklona sem zaslišal glasen ženski jok. Med surovim vpitjem so Nemci vpraševali, po kaj je prišla sem gor. V Gorenji Trebuši imam sestrično. Prišla sem na obisk. Vmešal se je tisti partizanski dezertir, domobranec, ki je povedal, da je njen brat v Gregorčičevi bridadi. Krvniki so padli po svojih žrtvi. Padel je strel in ji prebil nogo. Še enkrat je počilo in Katarina se je pričela boriti s smrtjo. Nad njo se je razkoračil četnik in jo zabodel z bajonetom naravnost v srce.«

Brat Ivan je prisegel naj-

strašnejše maščevanje. Ko je s svojo enoto sledil nemški drhali, je nenadoma zapreketalo. Rafal iz sarca ga je presekal preko prsi. Njegove zadnje besede so bile: »Fantje, rešite se, obkoljeni smo!« Ivan je padel dva dni po smrti svoje sestre, na pragu svobode.

A. Zega

Ivan Rutar

ZA DOM • ZA SLUŽBO • IZLET ALI DOPUST
PRODAJNI SERVIS

Miodrag Tripković

LJUBLJANA - MARIBOR

S kljuke
in klina

Ustrezna naloga. Na neki ameriški univerzi je v literarnem seminarju neki profesor takole razlagal bistvo dobre kratke pripovedke: »Da bo pripovedka dobra, mora biti mikavna, mora rajši namigavati na kakšna dejstva kot jih realistično opisovati, mora govoriti o osebnostih iz višjih krogov, mora biti nekolikarj erotična, v isti sapi pa tudi pobožna...« Nato je naročil učencem, naj napišejo nalogo — pripovedko, ki bo ustrezala njegovi zamisli. Neki študent je nato napisal tole kratko »pripovedko«: »Gospod naško,« je zašepetala nadvojvodinja, »v imenu ljubelega boža vas prosim, odstranite roko z mojega kolena!«

Nová moda teksaškega kova... V hollywoodskem filmskem studiu smejajo nov film »Videl sem, kaj si storil.« V tem filmu, ki človeka osupi s strahotnimi prizori, izžene mož po hudem prepiru svojo ženo na dež, jo prebode z nožem, nato pa njeno truplo zavleče v hišo in ga pusti v mlaki krvi... Takšni filmi so zadnje čase prišli v ZDA znova v modo.

De Gaulle je potolažil opozicijskega novinarja... Na nedavni tiskovni konferenci je novinar nekega opozicijskega lista vprašal de Gaulle, kako je z njegovim zdravjem. De Gaulle mu je odgovoril: »Moje zdravje je prav dobro, vendar pa ste lahko prepričani, da bom nekega dne je umrl...«

»Uzdaj se u se i u svoje kljuse!« Poljski humorist Lec je napisal v neki kozeriji: »Tudi hrbet, za katerim se skrivaš, se lahko upogne.«

Vablivo šarlatanstvo... Pablo Picasso je rekel o moderani umetnosti, odgovarjajoč na vprašanje v neki anketi: »Problem umetnosti je v tem, da znamo razlikovati zares novo od šarlatanstva, ker je drugo ponavadi bolj vablivo kot prvo.«

Dublin ni važen... Neki bogati irski trgovec, O'Harry, je prišel v Dublin. Njegov prijatelj Murphy ga je peljal na kosilo k nekemu geologu. Ta mu je med kosilom dejal: »Pomislite, ugotovili smo, da Dublin sicer počasi, vendar pa vztrajno tone v morje.« O'Harryja ni to kdove kako vznemirilo. »Kako? To vas ne vznemirja?« se je začudil geolog. »Ne kdove kako,« mu je pojasnil O'Harry, »vsa moja posestva so na nasprotni obali, v Ameriki.«

Telovadba ni samo šport. V mnogih ameriških solah dljaki čedalje večje navadajo učitelje in profesorje. Zato je učiteljsko združenje v južni državi Arkansasu sklenilo najeti nekaj upokojenih telovadnih učiteljev, ki naj bi za primeren honorar varovali po hodnikih v solah učitelje in profesorje kot njihova telesna straža.

RIŠE: TON
PIŠE: BON
MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

82. Glas o napadu Jakove čete v soteski proti Trnju na tovarnjak fašističnih požigalcev se je bliskovito razširil daleč po vaseh. Ljudje so z zadoščenjem v besedah, menili: »Prejeli so zasluženo kazen za požig in pomor v Podhomu!« — V tem zadoščenju se je sprva kot plaha iskrica, potem pa kot žareča žerjavica razgorela bojazen: »Kaj bodo zdaj storili z nami? Gorje, kogar bo zadelo njihovo maščevanje!« V vaseh, kjer je taborila fašistična vojska, je kmalu po napadu zabučalo kot v sršenjem gnezdu. Dobrega ni bilo pričakovati, strah in bojazen sta bila upravičena. Že so fašisti skočili na tovarnjake in zdryeli na kraj napada. Pobrli so razbitine in pihali kot strupenjače. Očitno je bilo, da se pripravljajo na maščevanje.

83. Trenutek nato so se kakor črni šakali zagnali k samotnim hišam ob cesti. K sreči se je bila večina domačih pravočasno razbežala po gozdu. Doma so ostali le starejši in otroci. Ti niso nikomur skrivili niti lasu. Toda mrke zverl niso vprašale po krivcih. Vdrle so v hiše, jih izropale, iz hlevov izgnale živino in v slamnate strehe podtaknile ogenj. Pri Potokarjevih sta bila doma le priletni gospodar in gospodinja. Ko sta opazila kaj se dogaja, sta hotela pobegniti pri stranskih vratih, vendar sta se pred rafalom umaknila nazaj v hišo, ki jo je objel plamen. Svoj grob sta našla v lastnem domu. Isto so storili pri Bregarju. Očeta in mater so pokosili na pragu. Potem so ju vrgli v sobo med šest neboljjenih otrok. Šele ko se je nanje zrušil goreči strop, je zamrlo presunljivo vpitje...

84. Fašisti so tekali okoli gorečih domačij kakor stekli psi. Prizanesli niso niti enemu živemu bitju. In še je smrt prežala od vseh strani. Nič hudega slutec se je tedaj vračala iz vasi proti domu Potokarjeva babica. Že so se fašisti zagnali vanjo, jo zvezali, odvlekli k domačiji ter jo živo vrgli v ogenj. Nič ni pomagala starost, ne prošnje ne solze... Vdano je izdihnila in iz pepela nemo klicala maščevanje... Potem so znova zarohneli motorji; s tovarnjaki je proti dolini zdrvelo hripavo zmagoslavje... Urni kazalec na vaškem zvoniku niti dvakrat ni obšel svoje osi, ko so črni zločinci zagrešili tako v nebo vpjioče huđodelstvo... Na pokrajino je legla težka žalost, na pokrajino, čez katero je vel veter s pogorišč in jo je ožarjalo večerno sonce...

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

V nuklearnem inštitutu Jožef Stefan v Ljubljani izdelujejo aparat, ki bo pravočasno opozarjal na možnost potresnega premikanja tal. Celotno konstrukcijo te naprave bodo skonstruirali v prihodnjih mesecih ter bodo prvi aparat te vrste — magnetometrični sistem — montirali na področju Ljubljane verjetno že konec t.l. Aparat izdelujejo po načrtih strokovnjaka nuklearnega inštituta Sta-

Dobro je, če veste...

neta Vrščaja. Sicer je še pre zgodaj govoriti o docela zanesljivem »opozarjanju« aparata na možnosti potresa, vendar pa menijo strokovnjaki omenjenega inštituta, da bo z morebitnimi potrebnimi postopnimi spopolnitvami aparata moč doseči povsem konkretna pokazovanja o vzajemnosti premikanja tal in menjanju magnetnega zemeljskega pola na širšem področju okrog potresnega središča.

Na londonskem tržišču plemenitih kovin so cene zlata poskočile in so dosegle najvišjo raven po kubanski krizi. Zadnjega februarja t.l. so se tečaja zlata povečali za 16 centov in 7/8 nad dosedanja ceno 35 dolarjev za unčo zlata. Vzrok: veliko povpraševanje zahodnoevropskih kupcev po zlatu. Tudi na ustreznem pariškem tržišču so cene zlata poskočile in dosegle najvišjo raven v zadnjih 13 letih. Napoleondor (zlatnik) so prodajali po ceni 44,10 franka (prej je znašala cena zanj 43,80 franka). Samo 5. marca so prodali 35.000 napoleonov, prej pa le okrog 20.000 na dan. Razlog: govornice o možnosti devalvacije funta v Veliki Britaniji in kopnenje rezerv zlata v ZDA.

ODGOVORI NA «ZNAJJE IN SPOMIN»:

1. Tone Hafner
2. Boštjan Olip
3. Rudolf Ukovič
4. Janez Vidovič

«TV 15» izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zaveza »Borec«, Lj. Beethovnova 10/11 — Tisk in kišerji CZP »Ljudska pravica« — Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 800 dinarjev — Posamezna številka stane 20 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15« — Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj. p. predal 598/XI ali na 10. čekovni račun pri Narodni banki čevrnice 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in ocvrniki »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo

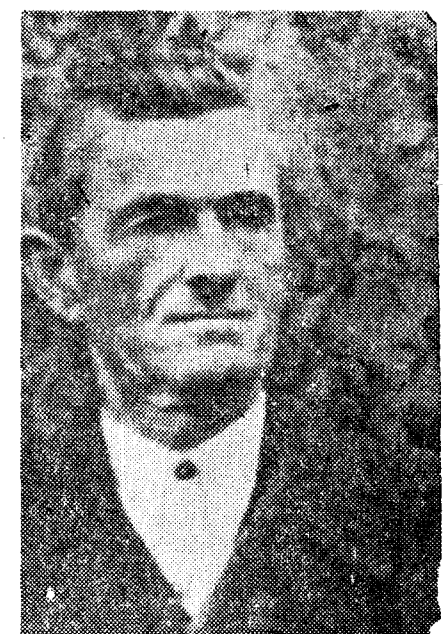
Revolucionarna miselnost predvojnega obdobja se je odrazila tudi med prvo svetovno vojno. Leta 1917 je izbruhnila sovjetska socialistična revolucija, ki je močno vplivala na potek prve svetovne vojne. Naslednje leto je izbruhnil upor mornarjev avstro-ogrske mornarice v Boki Kotorski. 12. in 13. maja 1918 je zavrelo tudi v Judenburgu. — Kdo je bil vodja slovenskih vojakov-upornikov v Judenburgu, doma iz Godešiča pri Škofji Loki?

Vpliv oktobrske revolucije, nesmiselne vojne in hlapčevske pokorščine v razpadajoči Avstriji so povzročili val uporov vojaških enot, sestavljenih iz naprednih slovenskih rodoljubov. Upore so zanetili predvsem bivši ujetniki, ki so bili doživeli socialistično revolucijo v Rusiji. 13. maja 1918 so se v Murauu uprli slovenski vojaki 7. lovskega bataljona. Njihov vodja je bil doma iz Radovljice. Ustreljen je bil po zadrživi upora. — Kdo je to bil?

Največ uporov slovenskih vojakov je zgodovina zabeležila v letu 1918. Tega leta je zavrelo tudi na tleh takratnega ogrskega Prekmurja. 23. maja so se uprli slovenski vojaki 97. pešpolka v Radgoni. Tudi ta upor je avstro-ogrska soldateska krvavo zadržila, tako, kot ostale upore slovenskih vojaških enot. Madžarski vojaki so postrelili voditelje upora, med njimi tudi vojaka na sliki, doma iz Hrušice pri Postojni. — Kdo je bil glavni voditelj upora v Radgoni?

Konec 1918. in v začetku 1919. leta je povsod na Slovenskem vrelo med delavci, kmeti in vojaki. Vrstili so se krajevni nemiri in upori. V začetku 1918 so oboroženi delavci za nekaj dni zavladali v Meziški dolini, Senovem in v Brestanici, kmetje pa v Loški dolini. 21. aprila 1919 so uporni kmetje v Vinici prevzeli občinsko oblast, nekaj dni kasneje pa so nastopili kmečki nemiri tudi na Krškem polju. — Kdo je bil eden izmed organizatorjev oboroženega upora na Krškem polju?

Poslušali smo Simona Wiesenthala

V Mariboru je v dvorani Doma političnih organizacij pravnikom, kulturnim delavcem in novinarjem predaval šef dokumentacijskega centra na Dunaju dipl. inž. arh. Simon Wiesenthal. Maribor je obiskal na povabilo uredništva Večera, prispel pa je v večernih urah z brzovlakom iz Dunaja. Na kolodvoru sta ga pozdravila direktor CP Mariborski tisk in glavni urednik »Večera« Milan Filipič in novinar Branko Senica.

Simon Wiesenthal je v svojih zanimivih izjavah med drugim govoril o tem, kakšne težave nastopajo pri odkrivanju nacističnih zločincev. V tej zvezi je opozoril na dejavnost ilegalnih nacističnih organizacij, ki podpirajo in pomagajo nacističnim zločincem, ki so na begu ali pa jim kako drugače nudijo zatočišče. Simon Wiesenthal je navedel tudi nekatere podrobnosti v zvezi z Eichmannovo aretacijo in govoril še o nekaterih drugih podrob-

nostih pri odkritju posameznih zločincev. Njegova pripovedovanja so bila tako živa, da jih ni bilo treba prevajati iz nemščine v slovenščino. Potem ko so prisotni spraševali Simona Wiesenthala še o drugih zadevah in o dejavnosti njegove organizacije, si je govornik zapisal tudi nekatere imena posameznih ljudi, ki so zakrivali nekatere zločine pri nas. Tako npr. ime Kuba, šefa ptujskega gestapa, dr. Miler Hadius itd. Razgovor med Simonom Wiesenthalom in udeleženci je bil tako živahen, da je predavatelj čestokrat potrdil, da je razumel, čeprav so bila vprašanja v slovenskem jeziku.

Simon Wiesenthal, ki ima velike zasluge, da so bili odkriti nekateri vidnejši vojni zločinci Eichmann, Nowak, Rajakowitsch, Zorko, Silberbauer, Murer in drugi, se je iz Maribora vrnil v Graz, kjer teče razprava o znanem nacističnem zločincu Friderichu

Lexu. Kriv naj bi bil sodelovanja pri umoru več kot 10.000 internirancev v Tarnopolu. Simon Wiesenthal je tudi napisal knjigo, ki ima naslov Zastaranje. V tej izdaji je zbral mnenja 200 najuglednejših zahodnonemških kulturnih in političnih ter znanstvenih delavcev o tem, da nacistični zločini ne smejo zastarati.

Pred dnevi je Simon Wiesenthal, ki obvlada poljščino in ruščino, govoril v Kopenhagnu. Njegovega predavanja se je udeležilo okrog 2000 ljudi. Med njimi so bili prisotni tudi štirje ministri in 20 poslancev tamkajšnje vlade. 20. obletnico osvoboditve te dežele pa bo Simon Wiesenthal praznoval kot gost nizozemske kraljice.

Gost uredništva »Večera« si je naslednji dan ogledal muzej NOB v Mariboru in dvorišče sodnih zaporov, kjer so med vojno nemški nacisti streljali talce. Nemški nacisti so v času okupacije Simonu

Wiesenthalu ubili ženo in otroke. Bil je tudi v koncentracijskem taborišču. Ko se je vrnil, je tehtal manj kot 44 kg. Sam čestokrat

pravi, da živi za mrtve. Od tod tudi njegova zavzetost, da bi odkril čimveč nacističnih zločincev D. M.

Simon Wiesenthal in novinar Branko Senica

Bilo je v Froleitnu...

Vsako jutro smo se zbrali na apel. Porazdeljeni smo bili v skupine, ki so jih vodili sobni starešine. Ti so najprej raportirali dvema mladeničema hitlerjevske organizacije, nato je eden izmed njih prevzel skupni raport o našem stanju in ga predal taboriščnemu komandantu, ki se je pisal Basta, mi pa smo mu pravili kar »pasta«. Stal je na vzvišenem mestu in srepo zrl na nas, neobjlgjene taboriščnike, in nas zmerjal, da smo cigani, otroci banditov in še grše besede je pri zmerjanju uporabljal; mi smo stali mirno, nepremično, mladinec v rjavi srcaji in črnih hlačah pa je z dvignjeno roko odkorakal pred šefa in strumno raportiral:

»Pripravljeni za dvig zastave!«
Basta je dvignil roko in glasno pozdravil:
»Heil Hitler!«
Tudi mi smo morali odgovoriti na pozdrav,

Pogledal je po naših vrstah, dvignil glavo, kakor da jo je hotel vtakniti v oblak, ki je plaval pod modrim nebom in še enkrat glasno poudaril: »Da, sledila je kazen: smrt, kroglja v glavo!« Zgrozil sem se. Spomnil sem se na brata Jožeta, ki je bil v taborišču Auschwitz. Spomnil sem se matere in Milke; toda onidve nista mogli pobegniti: mati je bila v letih, Milka pa v pozni nosečnosti. Jože pa je bil mlad in nemiren. Tako rad sem ga imel. Bil je le malo starejši in vedno sva se lepo razumela. Predno so nas odgnali, sva se šla poslovit k sosedu Gačnarju. »Se danes slišim glas Gačnarjeve mame, kako je Jožetu rekla: »Saj se boste vrnili, zagotovo se boste... In potem bo spet lepo...«

Pa je pogledal nekam v daljavo, v prostrane planine, kakor da nosi v sebi neki strah, bojazen, da se besede Gačnarjeve mame nikoli ne bodo uresničile.

žarjev, ki so pretaknili vsak kot v baraki in me končno tudi našli. Basta se je zarežal in oči so mu divje sijale, ko je sikal:

»Zakaj nisi na apelu? Se puntaš, ti bandit sakramenski? Ven, na dvorišče, cigan!«

Zgrabil me je za lase in me potegnil iz luknje na podstrešju. Dal mi je nekaj krepkih zausnic, potem me je sunil in brnil na dvorišče; tam sem se hitro pobral in stopil v vrsto. Pa me je spet pograbila Bastova tolsta roka in me potegnila pred sotrpine, ki so mirno stali v vrsti in nestrpno čakali, kaj se bo v naslednjem trenutku zgodilo. Basta pa me je vlekel vzdolž postrojene vrste in me razkazoval, ko da sem razbojnik, ki je včeraj hotel umoriti samega firerja, vlekel me je za ušesa, za lase in kričal:

»Glejte, bandita, upornika, cigana, ki ne veruje v našo Nemčijo! Mi stojimo pred zastavo, našo svetinjo, ki daje poguma in moč našim juna-

Ko bi v resnici srečal žandarja Schutzza

vendar smo to storili preveč nerazložno, zato je komandant začel klatiti z rokami in nas oštevati, da nismo prav nič boljši od svojih staršev, pa če se ne bom poboljšali, nas bo strpal v prava taborišča.

Stali smo mirno in nekdo je moral prijeti za vrvice in jo rahlo potegovati, da je zastava s ključastim križem počasi lezla navzgor, mi pa smo morali odpirati usta in peti pesem:

»Die fahne hoch...«

Ko smo končali in je bila zastava dvignjena prav pod vrh droga, je Basta spregovoril o čudovitih zmagah nemške vojske na vseh frontah, o herojstvu mladih vojakov, ki so nam lahko svetel zgled, saj bo morda prišel čas, ko bomo tudi mi zadeli puške in šli branit domovino, ki jo vodi nezmojljivi firer, Adolf Hitler. Mladinca v nemških uniformah sta odsekano dvignila roki in kriknila v en glas:

»Zieg-heil!«

Komandant Basta je dobro videl, da smo otroci staršev, ki so — ali pobiti ali pa čakajo smrti v koncentracijskih taboriščih; vedel je, da je naš vsemočni gospodar in kot tak nas je hotel vzgojiti v kar najboljše državljane; zato je v taborišču zahteval red in disciplino. Skoraj vsako jutro je poudarjal:

»V taborišču morata vladati red in disciplina. Tudi pri nas. Vsak prestopke se kaznuje, lahko tudi s smrtjo.«

Nekega jutra pa je dejal:

»V taborišču Auschwitz so tudi vaši očetje, morda bratje. In kaj se je pred dnevi zgodilo? Zbežati je hotelo okoli sedemdeset takih kaznjencev, večina Slovencev. Budni stražarji so njih namerno pravočasno opazili. Roka pravice jim je na licu mesta sodila: bili so postreljeni!

Potem smo šli: pet nas je bilo, policistov pa kar zeleno. Neki žandar, Schutz po imenu, visok, močan in surov do kraja, se je režal, ko je z roko tipal velikansko pištolo, in očetu, ki je znal malo nemški, hinavsko govoril:

»Samo na sprehod gremo, na izlet, takoj boste spet doma!«

In zares smo šli samo na izlet: nagnali so nas v taborišča, obdana z bodečo žico; mati, Milka in Jože so šli v Auschwitz in Jože je sedaj mrtev, zagotovo je mrtev.

Bil sem mlad, komaj šestnajst let mi je bilo, a sem zdaj z nepopisnim studom gledal v zastavo, s ključastim križem v sredini. Nekaj me je sililo, da bi skočil in usekal po nosu, Basto, tega hitlerjanskega naphnjenca, ki taRo mirno, brez vsake vesti govori o smrti naših najdražjih; srce je krvavelo in klicalo po maščevanju.

Naslednjega jutra nisem šel k apelu. V podstrešju barake sem poiskal luknjo in se potegnil vanjo. Zvil sem se v klobčič in tako poslušal, kaj se godi pred barakami. Raport je bil predan in spet je komandant Basta dajal navodila in razglašal, kaj bomo do večera počeli. Njegovo oko je bilo vajeno na določeno število taboriščnikov, zato je hitro opazil, da eden manjka, in to jaz, ki mu nisem bil prav nič pri srcu, že zaradi preostrega jezika ne in ker sem kljub vsej strogosti moje sotrpine čestokrat spravljal v smeh in dobro voljo. Vprašal je:

»Kje je Likovič, verfluchte kleine Kerl!«

In sobni starešina, ki je čutil in vedel, da se z menoj nekaj godi, je nekam boječe izjeljal:

»Menda je bolan...«

»Leži v postelji?«

»Ne, ni ga...«

Basta je pustil apel, zbral nekaj urnih stra-

kom na tisočih kilometrih fronte, ta umazanec, ušivec pa kakor mače leži na podstrešju in govori, da je bolan. Na!«

Spet me je udaril, jaz pa nisem pokazal znakov velikega kesa; gledal sem predse in bil pripravljen na vse.

Nato je izrekel kazen:

»Zvečer, ko bodo drugi spali, boš ribal stranišča in to v vseh devetih barakah! Si razumel?«

Kaj sem hotel drugega, ko pokimati z glavo in izreči besede:

»Da, gospod komandant...«

In res: ko so zvečer drugi legli v postelje, sem vzel vedra in cunje ter šel v stranišče. Ko sem začel, sem vedel, da je vseh stranišč toliko, da ne bom z njimi do jutra gotov in da to noč ne bom zatislil ošesa.

Takrat pa je bil glavni stražar neki Vinko, Slovenec, ki mi je hitro priskočil na pomoč. Splazil se je v barako in prebudi nekaj najbolj zanesljivih fantov, ki so mi skrivaj prišli na pomoč. Vinko je nekje dobil močno baterijo in nam tako delo še olajšal. Vsakič, ko smo stopili v drugo, umazano stranišče, smo se glasno pridušili:

»Prekleti Basta!«

Še pred polnočjo so bila stranišča poribana in moral sem o tem obvestiti Basta, ki je v svoji pisarni bral časopise in pil konjak. Ni mu bilo všeč, da sem delo tako hitro opravil; vzel je baterijo in hodila sva od stranišča do stranišča in Basta je kar naprej sikal:

»Schweine, Schweine!«

Ko pa je bil ogled končan, me je spet prijel za lase in me tresel, kakor da hoče izrupati močno drevo in ne premikastiti tako nič, kakršno sem takrat bil. Jaz. Zavrtel me je, z nogo sunil v stegno in se na vso moč zakrohotal:

Zapisal: DRAGO KUMER